TRACTATUS POLITICUS

SPİNOZA

POLİTİK İNCELEME

DOST

SPINOZA

SİYASET İNCELEMESİ

Bu incelemede, mutlak yönetim düzeninin varolduğu bir toplum, ya da en iyilerin iktidarda bulunduğu bir toplum, tiranlığa sürüklenmemek için, ve barışla yurttaş özgürlüğünün bozulmadan kalması için nasıl örgütlenmelidir sorunu ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. — Filozoflar, içimizde çarpışan duyguları, insanların yanlışlarından ötürü düştüğü kötülükler sayarlar, bu yüzden de, duyguları hafife almak, aşağı görmek, kınamak, ya da daha ahlaklı gözükmek gerektiğinde, yadsımak alışkanlığındadırlar. Böyle yaptılar mı, sanki Tanrı gibi davranmış olurlar ve bilgeliğin doruğuna çıkarlar; bu durumda, dünyanın hiçbir yerinde varolmayan apayrı bir insana övgüler düzmektedirler ve gerçekten varolan insanı da sözleriyle bozarlar. Gerçekte, insanları oldukları gibi görmezler de olmasını istedikleri gibi görürler: bu yüzden çoğu, ahlak yerine yergi yazar, ve çoğunun, siyaset alanında uygulamaya konulabilecek hiçbir görüşü yoktur, siyaset onlar için bir hayalden başka bir şey değildir, ve siyaset ütopya ülkesiyle, altın Çağla, yani hiçbir kurumun gerekli olmadığı bir dönemle ilgili bir şeydir. Demek ki, uygulanabilir olan tüm bilimler arasında/kuramın uygulamadan en çok uzaklaştığı bilim siyasettir, ve devleti yönetmek konusunda, kuramcılardan, yani filozoflardan daha uyarsız kişiler kolay kolay düşünülemez.

II. — Buna karşılık siyasetçiler, insanları en iyi biçimde yönetmekle değil, daha çok onları oyuna getirmekle uğraşan kişiler olarak bilinirler, ve genellikle, bilge kişiler olarak değil de usta kişiler olarak görülürler. Gerçekte, deneyin onlara öğrettiğine bakılırsa, insan durdukça kötülükler de duracaktır; demek ki siyasetçiler, insandaki kötülüğün gereğini yapmakla yükümlüdürler, ve bunu, etkinliği uzun bir deneyle saptanmış, ve aklın yönettiği insanların değil de, korkunun yönettiği insanların kullanma alışkanlığında olduğu gereçlerle gerçekleştirirler; bu konuda, dine, özellikle de dinbilimcilere ters düşen bir biçimde davranırlar: gerçekte, dinbilimcilere göre yüce yönetici, kamu işlerini, bireyin de uymak zorunda olduğu ahlaki kurallara uygun olarak yapmalıydı. Bununla birlikte siyasetçiler, yazdıkları siyasi yazılarda, filozofların yazılarındakilerden daha

doğru görüşler ortaya koyarlar: gerçekte siyasetçiler, daha büyük deneylere sahip oldukları için, uygulanamaz olan hiçbir şey söylemezler.

III. — Deney dünyasının, aklın tasarlayabildiği ve insanların barış içinde yaşadıkları tüm site biçimlerinin varlığını gösterdiğine, ve aynı zamanda, çoğunluğu yönetmek, yani çoğunluğu belli sınırlarda tutmak için gerekli olan gereçleri ortaya koyduğuna içtenlikle inanıyorum. Öyle ki, düşünceden giderek, şimdiye kadar denenmemiş, gene de, deneye ya da uygulamaya sokulabilecek bir yönetim saptanabileceğine inanmıyorum. Gerçekte insanlar öyle yaratılmışlardır ki, ortak bir yasa olmadan yaşayamazlar. Oysa, ortak kurallar ve kamu işleri, kurumlar kurmuş ve bunları incelemiş olan, ileri kavrayışlı, usta ve kurnaz düşünce adamlarının inceleme konusudur.

Bir toplumda uygulanabilen ve herhangi bir örneğine rastlanmamış bir yönetim biçimi, kamu işleriyle ilgilenen ve kendi güvencelerini kollayan insanların gözüne çarpmamış bir yönetim biçimi düşünmek olacak iş değildir.

IV. — Siyasetle ilgilenirken ortaya yeni ya da bilinmedik bir şey koymak istemedim, ama yalnızca, kesin ve yadsınamaz nedenlerden giderek, uygulamayla en iyi uyuşan şeyi saptamak istedim. Başka bir deyişle, uygulamayla en iyi uyuşan şeyi insan doğasının incelenmesinden çıkarmak istedim, ve bu incelemeye, matematik araştırmalarında sürdürülen düşünce özgürlüğünü katmak için, insan davranışlarını aşağılamamaya, bu davranışlara üzülmemeye, onları yadsımamaya, ama onlar üzerine gerçek bir bilgi edinmeye büyük özen gösterdim: ayrıca, aşk, kin, öfke, arzu, üstünlük, acıma gibi insani duyguları ve ruhun öbür devinimlerini, kötülükler olarak değil, insan doğasının özellikleri olarak, insana bağlanan varoluş biçimleri olarak ele aldım; sıcak ve soğuğun, fırtına, şimşek ve tüm gökyüzü olaylarının havanın doğasına bağlanmaları gibi.

Biz bu hava bozukluklarını ne kadar istemesek de, bunlar, belirli nedenlere dayanan zorunlu şeylerdir; biz bu nedenlerden giderek doğayı tanımaya çalışırız, şeylerin sağladığı bilgi nasıl bize haz veriyorsa, ruh da bu şeylerin doğru bilgisine ulaştığında haz duymaktadır.

V. — Kesin olan ve benim de Ethica'da belirttiğim bir şey var: insanlar, zorunlu olarak duygulara boyun eğerler, öyle yaratılmışlardır ki, mutsuzlara acırlar, mutlulara özenirler; acımadan çok öç almaya yatkındırlar; ayrıca herkes, başkalarının kendi yaradılışına uygun olarak yaşamasını, kendisinin

benimsediği şeyi benimsemesini, ve kendisinin yadsıdığı şeyi yadsımasını ister. Herkesin birinci adam olmak istemesi, insanlar arasında çatışmaların çıkması ve insanların birbirini ezmeye çalışması ve birini yenen adamın yenişine değil de yendiği adamdan yararlanmaya önem verişi buradan gelir. Ve kuşkusuz herkes, dinin öğrettiklerine yarak, komşusunu kendisi gibi sevmek, yani başkasının hakkını kendisininmiş gibi korumak zorunda olduğuna inanmıştır; ama, bu inancın duygular üzerinde çok az etkisi bulunduğunu gösterdik. İnsan ölümün eşiğine geldiği zaman, yani hastalık tutkuları yendiği ve insan kalakaldığı zaman, ya da kişiler tapmaklarda çıkarlarını savunamaz oldukları zaman, bu inanç doğruya üstün gelir; ama bu inanç, en çok gerekli olduğu yerlerde, mahkemelerde ya da sarayda etkisiz kalır. Ayrıca, aklın duyguları kaplayabileceğini ve yönetebileceğini gösterdik, ama aklın öğrettiği yolun çok güç olduğunu da gördük; buna göre, çoğunluğu ya da kamu işleriyle uğraşan insanları, aklın kurallarına göre davranmaya yöneltmenin olasılığına inananlar, şairlerin altın çağını düşlemektedirler, yani hayale kapılmaktadırlar.

VI. — Esenliği birkaç kişinin dürüstlüğüne bağlı kalan ve işlerinin iyi yönetilmesi yönetenlerin adaletli davranmasını gerektiren bir devlet kalıcı değildir. Devletin varlığını sürdürebilmesi için şeyleri öyle düzenlemek gerekir ki, devleti yönetenler, akla uygun davransalar da bir duygunun etkisinde kalsalar da, adaletsiz bir biçimde ya da kamu çıkarma aykırı bir biçimde davranamamalılar. Ve insanların işleri iyi yönetmek için ne gibi bir iç etkiye sahip oldukları konusu, devletin güvenliği açısından pek önemli değildir, yeter ki sonunda onlar iyi yönetsinler ruhun özgürlüğü, yani yüreklilik, özel bir erdemdir ve devlet için zorunlu erdem güvenliktir.

VII. — Barbar olsun kültürlü olsun, sonunda tüm insanlar, her yerde töreler koymuş ve toplum durumu kazanmış olduklarına göre, halk iktidarlarının nedenlerini ve doğal temellerini aklın öğrettiklerinden değil, insanların ortak doğasından, yani gerekliliklerinden çıkarmak gerekir; bunu sonraki bölümde ele alacağım.

İKİNCİ BÖLÜM

I. — Dinbilim - siyaset incelemesi adlı yapıtımızda, doğal hukuku ve medeni hukuku ele aldık, Ethica'mızda da, günahın, değerin, adaletin, adaletsizliğin ve sonunda insan özgürlüğünün ne olduğunu açıkladık. Bu incelemeyi okuyanlar, burada en çok gerekli olan ilkeleri ikide bir öbür yapıtlarda aramasınlar diye, bu açıklamaları yinelemeyi ve burada bunları uygun bir biçimde göstermeyi düşündüm.

II. — Doğal olan her şey, varolsun olmasın, uyarlı bir biçimde kavranabilir. Bununla birlikte, doğal şeylerin varolmalarını ve varoluşlarını sürdürmelerini sağlayan ilke, onların tanımlarından çıkarılamaz, çünkü onların ülküsel özü, onlar varolmaya başladıktan sonra da vardır, onlar varolmaya başlamadan önce de varolduğu gibi. Onları vareden ilke, onların özünü izlemediğine göre, onların varoluşları onların özünden gelemez; bunlar arlıklarını sürdürebilme yolunda, varolmaya başlamak için gereken gücü gereksinirler. Buradan çıkan sonuç şudur: doğadaki şeyleri var eden ve etkili kılan güç, Tanrı'nın öncesiz sonrasız gücünden başka bir şey değildir. Gerçekte herhangi bir başka güç yaratılmış olsaydı varlığını koruyamazdı, ve dolayısıyla doğal şeyleri içeremezdi, ama bu güç de varlığını sürdürebilmek için, kendi yaratılışı için gereken gücü gereksinecekti.

III. — Demek ki, doğadaki varlıkları var eden ve etkin kılan güç tam tamına Tanrı'nın gücüdür, buna göre, doğal hukukun ne olduğunu anlamış oluyoruz.

Mademki Tanrı tüm şeyler üzerinde hak sahibidir ve Tanrı hukuku denen şey, sınırsız özgürlüğü içinde düşünülmüş Tanrı'nın gücünden başka bir şey değildir, öyleyse doğada her varlık, varolmak ve etkin olmak gücüne sahip olduğu ölçüde hukukunu doğadan alır: gerçekte, doğadaki herhangi bir varlığı var eden ve etkili kılan güç, özgürlüğü sınırsız olan Tanrı'nın gücünden başka bir şey değildir.

IV. — Demek ki, doğal hukuk sözünden doğanın her şeyi gerçekleştiren yasalarını ya da kurallarını, yani doğanın gücünü anlıyorum. Buna göre tüm doğanın ve dolayısıyla her bireyin doğal hukuku, gücünün yettiği yere kadar uzanır; demek ki, insan, kendi doğasının yasalarına uyarak yaptığı her şeyi en yüce doğal yasaya uyarak yapmaktadır, ve insan ne kadar güçlüyse doğa üzerinde de o kadar hukuka sahiptir.

V. — Demek ki insan doğası, insanların yalnızca aklın buyruklarına göre yaşamalarını gerektirecek biçimde düzenlenmiş olsaydı ve insanlar tüm güçlerini bu yöne yöneltselerdi, doğal hukuk, insan türüne özgü bir şey olarak kabul edildiği sürece, yalnızca aklın gücü tarafından belirlenecekti. Ama insanları akıldan çok kör arzu yönetir, ve dolayısıyla, insanların doğal gücü, yani doğal hukukları akılla değil, onları eylemde bulunmaya zorlayan ve varlıklarını sürdürmelerini sağlayan değişik isteklerle belirlenmek gerekir. Ama bana kalırsa, akıldan kaynaklanmayan bu arzular, insani eylemler olmadıkları gibi insani tutkular da değildir. Ama burada, doğanın doğal hukukla aynı anlama gelen evrensel gücü söz konusu olduğuna göre, aklın bizde ortaya çıkardığı arzularla başka bir kökeni bulunan arzular arasında şu an için hiçbir ayrım gözetemeyiz: gerçekte bunların her ikisi de doğanın sonuçlarıdır ve doğanın gücünü ortaya çıkarırlar; insan buna dayanarak varlığını sürdürmeye çalışır. Bilge olsun vurdumduymaz olsun, insan her zaman doğanın bir parçasıdır, ve onu etkili kılan her şey, doğanın şu ya da bu insanın doğası olarak tanımlanabilecek gücünde aranmalıdır. Aklıyla da davransa arzusuyla da davransa, gerçekte insan doğanın yasalarına ve kurallarına, yani doğal hukuka uymayan hiçbir şey yapmaz.

VI. — Bununla birlikte, insanların çoğuna göre vurdumduymaz kişiler, doğanın düzenine uymaktan çok doğanın düzenini bozmaktadırlar, ve insanların çoğuna göre, insanlar doğada imparatorluk içinde imparatorlukturlar. Onlara kalırsa, doğal nedenlerin yarattığı bir şey olmaktan uzak olan insan ruhu, doğrudan doğruya Tanrı tarafından yaratılmıştır, kendi kendini belirlemekte ve doğrudan doğruya aklını kullanmakta sınırsız güce sahip olduğu için, dünyanın geri kalan bölümünden bağımsız bir şeydir.

Ama deney bize şunu yeterince gösteriyor: sağlıklı bir bedene sahip olmak da sağlıklı bir ruha sahip olmak da bizim gücümüzün dışında bir şeydir. Bunun dışında her şey kendi varlığını kendi kendine korumak zorunda olduğuna göre, aklın buyruklarına göre yaşamak da kör arzuların

yönetiminde yaşamak da bizim istemimize bağlı bir iş olsaydı, herkes akla ve bilgece konulmuş kurallara göre yaşayacaktı, oysa bu olacak şey değildir ve her kişi peşine düştüğü arzunun çekiciliğine boyun eğmektedir. Bu güçlüğü yaratanlar, elbette insan doğasındaki bu güçsüzlüğün nedenini ilk insanın kökel düşüşüne bağlı kötülükte ve günahta bulan dinbilimciler değillerdir. Gerçekte ilk insan hem dürüst kalmayı hem de düşmeyi gerçekleştirebilecek güçte olsaydı, kendi kendine sahip olsaydı ve henüz kötülüğe bulaşmamış bir doğaya sahip olsaydı, bilgili ve sakınık olduğu halde, nasıl olur da düşebilirdi? Onu şeytan aldattı diyebilirler. İyi ama şeytanı kim aldattı?

Şunu soruyorum: bilgisiyle öbür yaratıkların üstüne çıkan varlığı, Tanrı'dan daha büyük olmak isteyecek kadar çıldırtabilen kimdir? Sağlıklı bir ruha sahip olan bu varlık, kendine sahip olduğu sürece, varlığını korumaya çalışmaz mıydı? Ayraca şunu soruyorum: kendi kendine sahip olan ve istemine sahip olan ilk insan nasıl oldu da baştan çıktı ve yanıldı? Gerçekte akıldan tam tamına yararlanabilecek güçte olsaydı yanılmazdı, çünkü kendi kendine sahip olduğu ölçüde, zorunlu olarak varlığını ve sağlıklı ruhunu korumaya çalışırdı. Şimdi onun bu güce sahip olduğunu varsayalım. Öyleyse o ruhunu zorunlu olarak korumuştur ve yanılmamıştır. Ama hikayesine bakılırsa böyle olmadı. Demek ki ilk insan aklını doğru yolda kullanma gücüne sahip değildi, o da bizim gibi tutkularının tutsağıydı.

VII. — İnsan, öbür bireyler gibi, varlığını korumaya çalışır, bunu kimse yadsıyamaz. Bazı ayrılıklar görülebiliyorsa, bunlar insanın özgür bir isteme sahip olmasından gelmektedir. Ama insanı ne ölçüde özgür bir varlık diye ele alırsak, o ölçüde onun varlığını koruması ve kendine sahip olması gerektiği yargısını vermek zorunda kalırız; özgürlüğü olumsallıkla karıştırmayan herkes bana bu noktada hak verecektir. Özgürlük gerçekte bir erdemdir, yani bir yetkinliktir. İnsanda güçsüzlükle ilgili olan şey özgürlükle ilgili olamaz. Bu durumda insan hiçbir biçimde özgür diye nitelendirilemez, çünkü o varolmayı bilememektedir ya da aklını kullanmayı bilememektedir, insan ancak varolma gücüne, insan doğasının yasalarına göre eylemde bulunma gücüne sahip olduğu ölçüde özgürdür. Demek ki bir insanı ne ölçüde özgür diye belirlersek, o ölçüde onun aklını iyi kullanabildiğini ve iyiyi kötüye yeğleyebildiğim söyleyebiliriz, ve Tanrı da, tam özgür bir varlık olarak, zorunlu biçimde bilir ve eylemde bulunur, yani doğasının bir zorunluluğu olarak vardır, bilmektedir ve eylemde

bulunmaktadır. Gerçekte Tanrı'nın, varoluşunu gerektiren zorunlulukla eylemde bulunduğu kuşkusuzdur, o aynı zamanda kendi doğasının zorunluluğu nedeniyle, yani sınırsız bir özgürlükle eylemde bulunur.

VIII. — Sonuç olarak, her zaman aklını kullanmak ve insan özgürlüğünün doruğunda bulunmak gücü her insanda yoktur; bununla birlikte herkes, her zaman kendine sahip olduğu sürece varlığını korumaya çalışır, ve her kişinin hukuku gücüyle Ölçüldüğüne göre, insan, bilge olsun vurdumduymaz olsun, yapmaya çalıştığı ve yaptığı bütün şeyleri doğanın en yüce hukukuna dayanarak yapmaktadır. Bütün insanların içinde doğdukları ve içinde yaşadıkları doğa hukukunun ve kuralının, hiç kimsenin yapmak istemediği ve yapamadığı şeyler dışında, genellikle hiç bir şeyi yasak etmemesi buradan gelir: bu hukuk ve kurallar, ne savaşlara, ne kinlere, ne öfkeye, ne aldatmacalara, ne de arzunun belirlediği şeye ters düşer. Bunda şaşılacak bir şey yoktur, çünkü doğa, yalnızca gerçek yararlılığa ve insanların korunmasına yönelen insan aklının yasalarına hiçbir zaman boyun eğmez. Doğa ayrıca, sonsuz düzeni, tüm doğayı ilgilendiren sayısız yasa içerir; insan bu doğanın küçük bir parçasıdır. Ve bireyler yalnızca bu düzenin zorunluluğundan ötürü belirli bir biçimde varolmaya ve eylemde bulunmaya zorlanmışlardır. Demek ki doğada bize gülünç, saçma ya da kötü gözüken her şey, biz şeyleri ancak bir ölçüde bildiğimiz için böyle gözükür, ve biz genellikle tüm doğayı ve şeyler arasındaki bağları bilmeyiz, öyle ki, her şey aklımıza uygun bir biçimde yönetilsin isteriz, ama evren yasalarının düzenini değil de yalnız doğamızın yasalarını göz önünde bulundurduğumuz zaman, aklımız kötü olmayan bir şeyi kötü diye bilebilir.

IX. — Şimdiye kadar söylediklerimizi toparlarsak, her kişi bir başkasının gücüne boyun eğdiği sürece ona bağımlıdır, ve her türlü şiddete karşı koyabildiği ölçüde, kendisine verilen zararı iyi değerlendirebildiği gibi gidermeyi de bildiği ve genel olarak, kendi yaradılışına uygun bir biçimde yaşadığı ölçüde kendine bağlıdır.

X. — Bu kişi bir başkasını egemenliği altına alır, onun elini kolunu bağlar, tüm silahlarını, tüm savunma ve kaçma yollarını elinden alır, ya da onu korkutmayı bilir, ya da onu iyiliklerle kendine bağlar, öyle ki, kendine bağladığı bu kişi, kendinden çok onu hoşnut etmeye ve kendi arzusundan çok efendisinin arzusuna göre yaşamaya dikkat eder. Bir insanı egemenlik altına almanın birinci ve ikinci yolu yalnızca bedenle ve ruhla ilgilidir, oysa

üçüncü yolla ya da dördüncü yolla hem beden hem ruh ele geçirilir, ama bunlar ancak korku ve umut sürdükçe sürebilirler; bu duygular yok olmaya yüz tutarsa, efendisi olunan kişi gene kendi kendinin efendisi durumuna gelir.

XI. — Ruh bir başkası tarafından kandırılmaya ne ölçüde yatkınsa, yargılama yetisi de o ölçüde bir başkasının istemine bağımlı duruma gelebilir. Ruhun doğrudan doğruya akıldan yararlandığı Ölçüde kendi kendinin olması buradan gelir. Ayrıca insanın gücünü beden gücünden çok ruh gücüyle ölçmek gerektiğinden, akla göre davranan ve onun yönetiminde yaşayan insanlar en yüksek düzeyde kendi kendilerinin olan insanlardır. Böylece bir insana aklın yönetiminde yaşadığı ölçüde özgür derim ben çünkü bu ölçüler içinde de, yalnız kendi doğasınca tam olarak bilinebilecek nedenlere göre eylemde bulunmak zorundadır, bu durumda bu, nedenler de onu eyleme zorlamaktadırlar. Gerçekte özgürlük, daha önce gösterdiğimiz gibi, eylemin zorunluluğunu ortadan kaldırmaz, tersine bu zorunluluğu getirir.

XII. — Bir kişiyle şu ya da bu şeyi yapmak ya da tersine yapmamak konusunda sözle üstlenilen yükümlülük, verilen söze ters düşecek biçimde davranma olanağı bulunduğu zaman, söz veren kişinin istemi değişmedikçe geçerliliğini korur. Gerçekte, üstlendiği yükümlülüğü bırakmak gücüne sahip olan kişi hukukundan vazgeçmiş değildir, ama yalnızca söz vermiştir.

Demek ki, doğal hukuk gereği kendi kendinin yargıcı durumunda olan kişi, üstlendiği yükümlülüğün kendisine yararlı sonuçlardan çok zararlı sonuçlar getireceğini (doğru ya da yanlış olarak) düşünüyorsa ve üstlendiği yükümlülüğü bırakmakta çıkarı bulunduğuna inanmışsa, doğal hukuka dayanarak bu yükümlülüğü bırakacaktır.

XIII. — İki kişi aralarında anlaşır ve güçlerini birleştirirlerse, birlikte daha güçlü olacaklardır ve bunun sonucunda doğa üzerinde tek başlamayken sahip oldukları hukuktan daha büyük bir hukuka sahip olacaklardır, ve güçlerini birleştiren insanlar ne kadar çoğalırsa, hukukları da o ölçüde artacaktır.

XIV. — İnsanlar, öfkeye, arzuya, ya da bazı kin duygularına kapılıp birbirleriyle anlaşmazlığa düşerler ve birbirlerine karşıt duruma gelirler, ve güçleri ne kadar çoğalırsa o ölçüde korkunçlaşırlar ve öbür hayvanlardan daha usta ve daha kurnaz olurlar. İnsanlar nasıl doğaları gereği bu duyguların etkisinde kalıyorlarsa, yine doğaları gereği birbirlerine düşman

olmaktadırlar: diyelim herhangi biri benim en büyük düşmanımdır, benim için çok korkunç biridir o, kendimi ondan sakınmam gerekir.

XV. — Doğal durumda, her kişi bir başka kişinin baskısına uğramayacak biçimde kendini koruyabildiği sürece kendinin efendisidir, ve insanın doğal hukuku her kişinin gücüyle belirlendiği sürece, tek başına herkesten sakınmaya çalışmak boşunadır, doğal hukuku korumanın güvenceli hiçbir yolu bulunmadığından, bu hukuk gerçekte varolmayacaktır, ya da olsa olsa tam anlamıyla kuramsal bir varlığa sahip olacaktır. Elbette, kişiyi korkutan nedenler ne kadar çoksa, kişinin gücü ve dolayısıyla hukuku da o kadar azdır. Ayrıca karşılıklı yardımlaşma olmadan insanlar ne yaşamlarını sürdürebilir ne de ruhunu geliştirebilir. Burada şu sonuca varıyoruz: yalnızca insan türünü ilgilendiren doğal hukuk, nisanların ortak hukuklarının bulunması, birlikte oturacakları ve birlikte işleyecekleri topraklarının bulunması, güçlerini sürdürmek, kendilerini korumak, her türlü şiddete karşı çıkmak ve ortak bir isteme uygun olarak yaşamak istemeleri dışında düşünülemez. Gerçekte, bir bütünde birleşmiş insanların sayısı ne kadar çok olursa, bunların ortak hukukları da o kadar büyük olacaktır. İnsan doğal durumda kendi kendisinin efendisi olamayacağı için, skolastikler insanı toplumsal hayvan diye adlandırdılar, buna ben de katılıyorum.

XVI. — İnsanlar ortak hukuklara sahip olduklarında ve sanki tek bir düşünceyle yönetiliyormuş gibi olduklarında, her insanın güç bakımından, kendisinden daha güçlü olan birleşmiş öbür insanlar karşısında daha az hukuka sahip olduğu kesindir, yani gerçekte her insan, doğa üzerinde ancak ortak yasanın kendisine verdiği kadar hukuka sahiptir. Öte yandan, her insan ortak yasanın kendisinden istediği her şeyi yerine getirmek zorundadır ya da öbür insanların onu buna zorlamaya hakları vardır.

XVII. — Çoğunluk gücünün belirlediği bu hukuku kamu gücü diye adlandırmak alışılagelmiş bir şeydir ve çoğunluk gücü, genel istem gereği, kamuyla ilgili şeylerden sorumlu olan güce kesinlikle sahiptir, yani bu güç, yasaları saptamakla, yorumlamakla ve kaldırmakla, şehirleri savunmakla, savaşa ya da barışa karar vermekle, vb'yle yükümlüdür.

Bu görev tüm halkın meydana getirdiği bir meclisin elindeyse, kamu gücü demokrasi diye adlandırılır. Meclis, seçilmiş bir kaç kişiden meydana geliyorsa, aristokrasi söz konusudur, ve kamuyla ilgili işlerin ve dolayısıyla gücün tek kişide toplanması durumunda mutlak yönetim kendini gösterir.

XVIII. — Bu bölümde şimdiye kadar söylediklerimiz açıkça şunu gösteriyor: doğal durumda günah diye bir şey yoktur, ya da biri günah işliyorsa, bunu bir başkasına karşı değil kendine karşı işlemektedir: gerçekte doğal hukuka göre, hiç kimse istemediği halde bir başkasını hoşnut etmek zorunda değildir, ve o kişiye göre hiçbir şey, yaradılışı gereği iyi ya da kötü diye belirlediği şeyler dışında, iyi ya da kötü değildir. Ve doğal hukuk, kişinin gücünü aşan şeyler bir yana, hiçbir şeyi yasaklamaz. Oysa hukuka göre günah, hiç kimsenin yapamayacağı bir eylemdir. İnsanlar doğal bir yasa tarafından yönetilmeye zorlanmış olsaydı, her kişi, zorunlu biçimde, yol gösterici olarak aklı seçecekti, çünkü doğa yasaları Tanrı'nın saptadığı yasalardır, onun varlığının özgürlüğüyle aynı özgürlükte yasalardır, dolayısıyla bu yasalar tanrısal doğanın zorunluluğundan doğarlar, bu yüzden de ölümsüzdürler ve bozulamazlar. Ama insanlar akıldan çok isteğin peşine düşerler, bununla birlikte doğanın düzenini bozmazlar, ama zorunlu olarak ona boyun eğerler; demek ki, vurdumduymaz kişi ve aklıkıt kişi doğal hukuk tarafından yaşamlarını bilgece düzenlemeye zorlanamazlar, nasıl hasta kişi sağlıklı bir bedene sahip olmaya zorlanamazsa.

XIX. — Demek ki günah ancak bir devlet içinde düşünülebilir, yani ancak şu şeyin iyi öbürünün kötü olduğunu ortaklaşmaya bağlı buyurma hakkına dayanarak belirlediğimiz zaman, hiç kimsenin ortak buyrultu ya da onaylama dışında bir şey yapmaya hakkı olmadığı zaman düşünülebilir. Gerçekte günah, yasaya göre yapılamayacak bir şeyi, ya da yasa tarafından yasak edilmiş bir şeyi yapmak demektir. Buna karşılık yasaya uyma, yasaya göre iyi olan şeyi yapmak konusunda sürekli bir istemdir, ve ortak bir buyrultuya uygun olarak yapılmalıdır.

XX. — Bununla birlikte, günahı sağlıklı aklın buyruklarına karşıt olarak yapılan bir şey, uyarlılığı da isteklerini aklın buyruklarına uyarak düzenlemekte sürekli bir istem olarak görmek alışkanlığın- dayız. İnsan özgürlüğü, insanlara tanınan başıbozukluk ve aklın yönetiminde kölelik demek olsaydı bunu kabul edebilirdim. Ama insan özgürlüğü, insanlar aklın yönetiminde yaşadıkları ve arzularını bir düzene koyabildikleri ölçüde büyük olduğuna göre, büyük bir yanlışa düşmeden, uyarlılığı akıllıca bir yaşam olarak adlandıramayız, ve günah gerçekte ruhun güçsüzlüğüdür, kendi kendine karşı başıboşluğu değildir, ve ona özgürlükten çok kölelik demek yerinde olur.

XXI. — Bununla birlikte, akıl ahlaklı davranmayı, dinginlik ve iç barış içinde yaşamayı öğretir, bu ancak kamu gücünün varolduğu yerde söz konusu olabilir, bunun dışında, çoğunluk tek bir kafaya sahipmişçesine yönetilir, devlette de olması gereken budur, aklın kurallarına uygun olarak konmuş yasalar olmasaydı, aklın buyruğuna karşıt olanı günah diye adlandıran böylesine uyarsız bir dil kullanılmazdı, çünkü en iyi düzenlenmiş devlet yasaları akla uygun konulmak gerekir. Daha önce söylediğim gibi, doğal durumdaki insan günah işliyorsa kendine karşı işliyordur, dördüncü bölümde, kamu gücünü elinde bulunduran ve doğal hukuktan yararlanan kişinin, doğal hukuka uyarak hangi anlamda yasalarca sorumlu tutulabileceği ve günah işleyebileceği görülecektir.

XXII. — Din söz konusu olduğunda, insanın Tanrı'yı ve yetkin bir ruhu ne kadar çok severse o kadar özgür ve o kadar kendiyle uyumlu olacağı kesindir. Bununla birlikte, görmezden geldiğimiz doğanın düzenini değil de yalnızca aklın dinle ilgili buyruklarını göz önünde bulundurduğumuz sürece, ve aynı zamanda aklın dinle ilgili bu buyruklarını, Tanrı'nın bizde de sesini duyurduğu açınım olarak ya da yasalar biçiminde ortaya çıkmış peygamberler olarak düşündüğümüz sürece, insani bir dille konuşmak gerekirse, şu insanın, kendisini bütünsel bir ruhla seven Tanrı'yı dinlediğini, ve tersine, kendini kör arzuya kaptıran bir başka insanın da günah işlediğini söyleyebiliriz.

Ama aynı zamanda şunu da anımsamalıyız: nasıl kil çömlekçinin gücüne boyun eğiyorsa biz de Tanrı'nın gücüne öyle boyan eğiyoruz; çömlekçi, aynı topraktan kimiyle onurlandığı kimiyle utandığı kaplar yapar, aynı biçimde insan da, ruhumuza yasalar gibi ya da peygamberlerin yasaları gibi basılmış olan Tanrı'nın bu buyrultularıyla tersleşen bir biçimde davranabilir, ama tüm evrene kazılmış olan ve tüm doğanın düzenini ilgilendiren ölümsüz buyrultuyla tersleşen bir biçimde davranamaz.

XXIII. — Demek ki, günah ve uyarlılık (kesin anlamında) nasıl ancak bir devlet içinde düşünülebilirse, adalet ve adaletsizlik de, aynı biçimde, ancak bir devlet içinde düşünülebilir. Gerçekte doğada şu bireyin hakkı değil de öbür bireyin hakkıdır diyebileceğimiz hiçbir şey yoktur, her şey herkesindir, yani her birey gücü olduğu ölçüde hakka sahiptir. Tersine, hangi şeyin şu bireye ve hangi şeyin öbür bireye ait olduğuna ortak yasanın karar verdiği bir devlette, her kişiye hakkını vermek konusunda sürekli bir istemi olan

kişi adaletli, bir başkasına ait olanı kendisine mal etmeye çalışansa adaletsiz diye adlandırılır.

XXIV. — Övgüye ve kınamaya gelince, bunları Ethica'da açıkladık, bu duygular, erdem fikrinin ya da tersine, insan güçsüzlüğünün yol açtığı sevinç ya da üzüntü duygularıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I— Bir devletin yapısı, nasıl bir yapı olursa olsun, toplumsal bir yapıdır, devletin bütünsel varlığına site, iktidarı elinde tutan ikisinin yönetimine bağlı ortak sorunlara da kamu işleri denir. Sitenin medeni hukuka dayanarak sağladığı tüm yararları kullandığı kabul edilen insanlara da yurttaş diyoruz.

Bu yurttaşlar sitenin koyduğu kurallara, yani sitenin yasalarına uymaya zorunlu kişiler olmakla uyruk diye adlandırılırlar. Ayrıca üç toplumsal yönetimin, yani demokrasinin, aristokrasinin ve mutlak- yönetimin varolduğunu söylemiştik. Bu yönetimleri tek tek incelemeye başlamadan önce, genel olarak toplumsal yönetimi ilgilendiren şeyleri ele alacağım ve burada öncelikle ele alınması gereken şey sitenin yüce hukukudur, yani yüce yöneticinin hukukudur.

II. — Bundan önceki bölümün XV'inci paragrafına göre, kamu gücünü elinde bulunduran kişinin, yani yüce yöneticinin hukuku, doğal hukuktan başka bir şey değildir; doğal hukuk, tek tek yurttaşların gücüyle değil, tek bir düşünceye sahipmişçesine yönetilen kitlenin gücüyle belirlenir. Bunun anlamı şudur: devletin tüm yapısı ve ruhu, gücü ölçüt alan bir hukuka sahiptir, daha önce gördüğümüz gibi doğal durumdaki birey için de söz konusuydu bu: demek ki her yurttaş ya da uyruk, sitenin gücül olarak elinde bulundurduğu hukuktan daha az hukuka sahiptir, ve dolayısıyla her yurttaş, medeni hukuka göre, sitenin buyrultusu gereği isteyebileceği şeyler dışında, ne bir şey isteyebilir ne de bir şeye sahip olabilir.

III. — Site bir bireye, eğilimine uygun biçimde yaşama-hakkını ve dolayısıyla eğilimine uygun biçimde yaşama gücünü veriyorsa, kendi hukukunu bırakmakta ve bu hukuku verdiği kişiye aktarmaktadır. Site bu iktidarı iki kişiye ya da birçok kişiye veriyorsa, böylece devleti iktidarın verildiği ve her biri kendi eğilimine göre yaşayan kişiler arasında bölüştürmüş olur. Site bu iktidarı tek tek tüm yurttaşlara verirse, kendi

kendini ortadan kaldırmış olur; site artık varolmaz ve doğal duruma dönülür. Bütün bunlar şimdiye kadar söylediklerimizden anlaşılıyor, ve buna göre sitenin kuralının her yurttaşa kendi eğilimlerine göre yaşama hakkı vermesi düşünülemez demek ki her bireyi kendi kendinin yargıcı yapan bu doğal hukuk, toplumsal durumda zorunlu olarak ortadan kalkar. Sitenin kuralı deyimini bilerek kullandım, çünkü her bireyin doğal hukuku (her şeyi yerli yerince tartarsak) toplumsal durumda da varlığını sürdürmekten geri kalmaz. Gerçekte insan, doğal durumda olsun toplumsal durumda olsun, kendi doğasının yasalarına göre eylemde bulunur. Ve kendi çıkarını gözetir, çünkü her iki durumda da, onu şu ya da bu eylemi yapmaya ya da yapmamaya zorlayan şey umut ya da korkudur, ve iki durum arasındaki temel ayrılık, toplumsal durumda tüm bireylerin aynı korkuları duymaları ve güvenliğin tüm bireyler için aynı nedenlere dayanmasıdır, bunun gibi, yaşam kuralı ortaktır, bu da ne kadar gerekirse gereksin, her bireyde bulunan kendi kendini yargılama yetisini ortadan kaldırmaz. Gerçekte sitenin tüm buyrultularına uymak eğiliminde olan kişi, ister kendi gücünden kuşkulansın ister dinginlikten hoşlansın, eğilimine uyarak kendi güvenliğini ve çıkarlarını gözetmektedir.

IV. — Ayrıca her birey, sitenin buyrultularını, yani yasalarını yorumlamakta özgürdür diye düşünemeyiz. Birey bu serbestliğe sahip olsaydı, kendi kendinin yargıcı olacaktı, bir hak görünümü altında bağışlanabilir ya da övülebilir kılamayacağı hiçbir eylemi bulunmayacaktı ve dolayısıyla yaşamını eğilimine göre düzenleyecekti, bu saçma bir şeydir.

V. — Demek ki her yurttaş, kendi kendine değil, buyrultularına uymakla yükümlü olduğu siteye bağımlıdır, ve neyin adaletli neyin adaletsiz olduğuna, neyin ahlaklı neyin ahlakdışı olduğuna karar vermeye hiç kimsenin hakkı yoktur, tersine, devlet yapısı tek bir düşünceye sahipmişçesine yönetilmek gerektiğinden ve bunun sonucunda sitenin istemi herkesin istemine uymak zorunda olduğundan, adaletli ve iyi, olan sitenin buyurduğudur, her bireyin uyması gereken de budur. Demek ki, uyruk sitenin buyrultularını adaletsiz diye kabul etse de onlara uymak zorundadır.

VI— Ama, bir başkasının yargısına bütünüyle boyun eğmek aklın buyruğuna ters düşmez mi diye karşı çıkılabilir. Buna göre toplumsal durum akla karşıt mı olacaktır? Akla yatkın olmayan bu sonuçtan ötürü, bu durum ancak akıldan yoksun kişiler tarafından yaratılabilir, aklın yönetiminde

yaşayanlar tarafından hiçbir biçimde yaratılamaz. Ama akıl doğaya ters düşen hiçbir şey öğretmediğine göre, sağlıklı bir akıl ancak insanlar tutkulara boyun eğdiği sürece her bireyin yalnızca kendisine bağlı olmasını isteyebilir, yani her bireyin yalnızca kendi kendisine bağlanabileceğini yadsır. Akıl genel bir biçimde barışın peşine düşmeyi önerir, ama sitenin ortak yasaları etkinliklerini sürdüremiyorlarsa buna ulaşmak olanağı yoktur. Buna göre, insan ne ölçüde aklın yönetimindeyse, o ölçüde özgür olur, o ölçüde titizlikle sitenin yasalarına uyar ve uyruğu olduğu yüce yöneticinin buyrultularına boyun eğer. Ayrıca, toplumsal durum elbette ortak bir korkuya son vermek ve ortak yoksunlukları alt etmek için kurulmuştur, ve dolayısıyla akim yönetiminde yaşayan her insanın ulaşmaya çalıştığı, ama boş yere ulaşmaya çalıştığı şeyi amaçlar. Bu yüzden, aklın yönettiği bir insan, bazen, sitenin buyruğuna uyarak, aklayatkın olmadığını bildiği bir şeyi yapmak zorundadır, bu kötülük, onun toplumsal durumdan sağladığı yararla kolayca dengelenir: iki kötüden birini, daha az kötü olanını seçmek de aklın işidir. Demek ki şu sonuca varabiliriz: hiç kimse sitenin yasası gereği yapmak zorunda olduğu şeyi yapmakla akim buyruklarına ters düşecek bir biçimde davranmış olmaz. Sitenin gücünün ve dolayısıyla hukukunun nereye kadar uzandığını açıkladığımızda düşüncemiz daha iyi anlaşılacaktır.

VII.— Öncelikle şunu ele almak gerekir: doğal durumda falanca kişinin daha büyük bir gücü varsa ve o kişi kendi kendine daha çok bağlıysa, o kişi aklın yönetiminde yaşıyor demektir, akla uygun olarak kurulmuş olan ve akıl tarafından yönetilen site de en güçlü olan ve en büyük ölçüde kendine bağımlı olan sitedir. Gerçekte sitenin hukuku tek bir düşünceye sahipmişçesine yönetilen kitlenin gücüyle belirlenmiştir, ve site, sağlıklı akim ulaşılmasında tüm in>. sanlar için yarar gördüğü amaca en yüksek ölçüde yönelmezse, ruhların böyle bir birliğe sahip olması hiç-, bir biçimde düşünülemez.

VIII— İkinci olarak ele alınması gereken şudur: uyruklar kendi kendilerine değil, siteye bağımlıdırlar; sitenin gücünden ya da sitenin kendilerine yöneltiği tehditlerden korktukları ölçüde, ya da toplumsal durumdan hoşnut oldukları ölçüde. Bu yüzden, insanın söze kapılarak ya da tehdide uğrayarak gerçekleştirmek durumunda bulunmadığı eylemler sitenin kuralları dışında kalan eylemlerdir. Örneğin hiç kimse kendi yargılama yetkisinden vazgeçemez; bir insan hangi sözlerle ya da hangi tehditlerle bütünün parçadan büyük olmadığına, ya da Tanrı'nın

varolmadığına, ya da sonlu olduğunu gördüğü bir bedenin sonsuz bir varlık olduğuna inandırılabilir?

Bir insan genel anlamda, duyduğuna ya da düşündüğüne karşıt olan bir şeye nasıl inandırılabilir? Aynı biçimde, bir insan hangi sözlerle ya da hangi tehditlerle kin duyduğu kişiyi sevmeye ya da sevdiği kişiye kin duymaya zorlanabilir? İnsanın bütün kötülüklerden daha da kötü diye belirlediği şeyler arasında şunları sayabiliriz: bir insanın kendine karşı tanıklık etmesi, kendini işkenceye koyması, babasını ve annesini öldürmesi, ölümden kaçmaması, ve bu ve buna benzer şeylerde sözle de tehditle de kimseye bir şey yaptırılamaz. Bununla birlikte, sitenin böyle şeyleri buyurmaya hakkı ya da gücü olduğu söylenseydi, bizim gözümüzde, bir insanın vurdumduymaz olmaya ya da aklını yitirmeye hakkı olduğunu söylemekle bunu söylemek arasında bir ayrım bulunmazdı. İnsanın böyle bir yasaya uyması çılgınlık değil de nedir? Burada, sitenin hukukunda yer alamayacak olan ve insan doğasının genellikle korku duyduğu şeylerden bilerek söz ettim. Vurdumduymaz kişi ya da aklını yitirmiş kişi sözle ya da tehditle buyrultulara uymaya zorlanamaz, ve yurttaşların çoğu yasalara uyduklarına göre, vurdumduymaz kişi ya da aklını yitirmiş -kişi şu ya da bu dine boyun eğdi diye, devletin yasasını her türlü kötülükten daha kötü olarak niteledi diye bu yasalar kaldırılamaz. Buna göre, korkusuz ve umutsuz kişiler ancak kendi kendilerine bağımlıdırlar ve devletin düşmanıdırlar; bunlara zora başvurarak karşı çıkmaya hakkımız vardır.

IX. — Üçüncü ve son olarak şunu ele almak gerekir: genel hoşnutsuzluğa yol açan bir önlem sitenin hukukuyla çok az ilgilidir. Elbette, insanlar doğaya uyarak, ortak bir korkudan ötürü ya da bazı ortak kötülüklerden öç almak isteğiyle, doğaya karşı birleşeceklerdir ve, sitenin hukuku kitlenin ortak gücüyle belirlendiğinden, sitenin güç ve hukukunun azalacağı kesindir, çünkü bunlar bir birliğin oluşma nedenlerini sağlamaktadırlar. Sitede elbette korkulası tehlikeler vardır; doğal durumdaki bir insan kendi kendine ne kadar az bağlıysa, korkması için o kadar çok neden bulunur, aynı biçimde, sitenin kuşku duyduğu şeyler ne kadar çoksa, kendi kendine bağımlılığı da o kadar azdır. yüce yöneticinin uyruklar üzerindeki hukukunu ilgilendiren şeyler bunlardır. yüce yöneticinin yabancılar üzerindeki hukukuna değinmeden önce, dinle ilgili alışılmış bir sorunu çözmek zorunda olduğumuzu sanıyorum.

X. — Gerçekte bize şöyle karşı çıkabilirler: toplumsal durum ve daha önce gösterdiğimiz gibi, toplumsal durumun gerektiği uyrukların uyarlılığı, bizi Tanrı'ya tapmak zorunda bırakan dini ortadan kaldırmaz mı? Ama bu noktayı inceleyecek olursak kaygı verici hiçbir şey bulamayız. Gerçekte ruh aklı kullandığı ölçüde, yüce yöneticiye değil, kendi kendine bağımlıdır, ve böylece doğru bilgi ve Tanrı sevgisi, kişinin gücüne bağımlı değildir, yakınlarının yapacağı iyiliğe de bağımlı değildir. Ayrıca, yüce iyilik deneyinin, barışın korunmasını ve uyuşmanın sağlanmasını amaçladığını kabul ediyorsak, bu deneyin her bireye, site yasalarının, yani uyuşmanın ve kamu düzeninin izin verdiği ölçüde yardım eden bir görevi tam anlamıyla yerine getiren bir deney olduğundan kuşku duyamayız. Kurumlaşmış inanca gelince, bu inancın, Tanrı'nın doğru bilgisine ve bunun zorunlu sonucu olan sevgiye hiçbir yararı dokunmadığı, tersine onlara zarar verebileceği kesindir; demek ki bu inancı, barışın ve kamu düzeninin bozulmasına neden olacak biçimde koymamak gerekir. Gerçekte ben, doğal hukuk gereği, yani tanrısal bir buyrultu gereği dinin savunucusu değilim, çünkü ben, bir zamanlar İsa'nın çömezlerinin sahip olduğu gibi, iğrenç ruhları kovma ve mucizeler yaratma gücüne sahip değilim, bu güç, dinin yasak olduğu zamanlarda dini yaymak için gerekiyordu, o kadar gerekliydi ki, o olmadan, çaba yalnızca boş bir çaba olmakla kalmayacak, ayrıca kötülükler de ortaya çıkacaktı. Her yüzyılda, bu tür kötü aşırılıkların birçok örneği" görülmüştür. Demek ki her birey, n,erede olursa olsun, Tanrı'ya gerçek bir dinle saygı gösterebilir ve dinin esenliğini gözetebilir, bu da her yurttaşın görevidir. Dini yayma kaygısına gelince ,bunu, Tanrı'ya ya da yüce yöneticiye bırakmak gerekir; kamu işleriyle uğraşmak yalnızca yüce yöneticinin hakkıdır. Şimdi konuya dönüyorum.

XI. — yüce yöneticinin yurttaşlar üzerindeki ve uyrukların görevleri üzerindeki hukukunu açıkladıktan sonra, yüce yöneticinin yabancılar üzerindeki hukukunu incelemek kalıyor; bu, önceki belirlemelerden kolayca anlaşılır. Madem ki yüce yöneticinin hukuku gerçekte doğal hukukun kendisinden başka bir şey, değildir, iki devlet birbirleri karşısında, doğal durumdaki iki insan gibidirler, aradaki tek ayrılık, sitenin, kendisini bir başka sitenin baskısına karşı koruyabilmesidir, oysa doğal durumdaki insan bunu başaramaz, doğal durumdaki insan, gündelik yaşantısında uykudan, zaman zaman bedensel ya da ruhsal bir hastalıktan, ya da sonunda yaşlılıktan bitkinleşecek, ayrıca bir çok kötülükle karşı karşıya kalacaktır, site bu kötülükleri giderebilir.

XII. — Demek ki site, kendini gözettiği ve baskıdan kaçındığı sürece kendi kendisinin efendisidir, ve başka bir sitenin gücünden korktuğu ya da bu site tarafından is+ediğini yapmaktan engellendiği sürece, ve sonunda, -kendini korumak ve geliştirmek için bu sitenin yardımına gereksinme duyduğu sürece bir başkasına bağımlıdır; gerçekte iki site karşılıklı olarak birbirlerine yardım ediyorlarsa, iki kat daha güçlüdürler ve dolayısıyla iki kat daha çok hukuka sahiptirler.

XIII. — Bu durum, iki sitenin doğallıkla birbirlerine düşman olduklarını kabul etmekle daha iyi anlaşılır: gerçekte insanlar, doğal durumda birbirlerine düşmandırlar. Demek ki, site dışında, doğal hukuku koruyanlar birbirlerine düşmandırlar. Buna göre bir site başka bir siteye karşı savaşmak ve onu egemenliği altına almak için en aşırı yollara başvurmak istiyorsa, buna kalkışmaya hakkı vardır, çünkü savaş yapmak için, savaş yapmak istemesi yetmektedir. Oysa, öbür sitenin işbirliği ve istemi olmadan barışa karar vermek olanaksızdır. Buradan çıkan sonuç sudur: savaş hakkına her site sahiptir, buna karşılık, barış hakkını belirlemek için, bir anlaşmayla birbirine bağlanmış ya da konfederasyon haline gelmiş en az iki site gerekir.

XIV. — Bu anlaşma, kendi saptanışını belirleyen neden varoldukça, yani bir kötülük korkusu ya da bir çıkar umudu varoldukça sürer; bu neden, iki siteden biri üzerindeki etkinliğini yitirdiğinde, kendisine ait olan hukuku korur, ve iki siteyi birbirine bağlayan bağ kendiliğinden kopmuş olur. Demek ki her site, istediği zaman anlaşmayı bozmak konusunda mutlak hakka sahiptir, ve site, korkma ya da umutlanma nedeni ortadan kalkınca yükümlülüğünü bıraktığından hileyle ve kalleşlikle davrandı diye suçlanamaz: anlaşma yapan yanlardan her birinin durumu burada aynıdır: (kendini korkudan ilk kurtaran, bağımsız duruma gelecek ve dolayısıyla kendisine en uygun gelen görüşü benimseyecektir. Ayrıca hiç kimse, süregiden koşulları göz önünde bulundurarak gelecek için sorumluluk yüklenmez, ve bu koşullar değişirse durum da kendiliğinden değişir.

Bu yüzden, bir anlaşmayla bir araya gelmiş sitelerden her biri, çıkarlarını gözetmek hakkını elinde tutar, dolayısıyla her site elinden geldiğince kendini korkudan kurtarmaya ve bağımsızlığını yeniden kazanmaya, ve aynı zamanda öbür sitenin daha güçlü bir duruma gelmesini engellemeye çalışır. Demek ki bir site aldatılmış olmaktan yakınıyorsa, suçu konfederasyona katılmış sitenin yasasında değil, kendi ahmaklığında aramalıdır: bu durumda o, esenliğini başka bağımsız bir siteye, devletin

esenliğini en yüce yasa sayan bir siteye XV. — Birbirleriyle barış yapmak için anlaşan iki site, barış koşulları konusunda çıkabilecek uyuşmazlıkları, yani birbirlerine karşı üstlendikleri özel koşulları saptamak hakkına sahiptirler. Gerçekte, barış için ortaya konan kurallar yalnızca bir tek siteyle ilgili değildir, anlaşan'bütün siteler için ortaktır. Siteler uyuşamıyorlarsa savaş durumuna dönerler.

XVI. — Barış yapmak için anlaşan siteler ne kadar çoksa, bu sitelerden her biri öbürleri için o ölçüde az kuşku vericidir, yani daha az bağımsızdır ve anlaşmayla biraraya gelmiş sitelerin ortak istemine daha çok boyun eğmek zorundadır.

XVII. — Dinin ve sağlıklı aklın Öngördüğü inanç burada hiçbir biçimde söz konusu değil, çünkü ne akıl ne kutsal kitap, her türlü yükümlülüğe uymamız gerektiğini buyurur. Örneğin birine, bana gizlice teslim ettiği parasını saklamak için söz vermişsem, bana teslim ettiği emanetin bir hırsızlık sonucunda elde edildiğini biliyorsam ya da bildiğimi sanıyorsam, yükümlülüğüme bağlı kalmak zorunda değilim. Bu emaneti asıl sahibine vermekle en doğru işi yapmış olurum. Aynı biçimde, yüce yönetici herhangi bir şeyi yapmak için birine söz vermişse, ve daha sonra koşullar ya da akıl bunun, öbür uyrukların esenliği açısından zararlı olduğunu gösteriyorsa, yüce yönetici üstlendiği yükümlülüğü bırakmak zorundadır. Kutsal kitap, inancı ancak genel olarak izlemek gerektiğini bildirdiğine göre ve ayrı düşünülmesi gereken özel durumları her bireyin kendi yargısına bıraktığına göre, yukarda söylediğimiz buyrultularla tersleşen hiçbir şey buyurmaz.

XVIII . — Yazının akışını her an kesmek zorunda kalmamak ve bana bu yüzden yöneltilebilecek benzer eleştirilerle karşılaşmamak için şunu belirtiyorum: bütün söylediklerimi insan doğasının zorunluluğuna dayanarak öne sürdüm (bu doğa nasıl düşünülürse düşünülsün). Gerçekte tüm insanların kendilerini korumak için ortaya koydukları evrensel çabadan yola çıkıyorum; insanlar bilge de olsalar vurdumduymaz da olsalar bu çabayı aynı biçimde gösterirler. Az önce söylediğimiz gibi, gösterme evrensel olduğuna göre, insanlar nasıl ele alınırlarsa alınsınlar, bir duygunun etkisiyle de yönetilseler akılla da yönetilseler sonuç değişmeyecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

I. — Bundan önceki bölümde, yüce yöneticinin hukukunun, kendi gücünden başka sınır tanımayan bu hukukun, öncelikle, kamu gücünün düşüncesi diyebileceğimiz bir düşünceye dayandığını gösterdik; her şey b"u düşünceye göre düzenlenmelidir, iyiyi, kötüyü, adaletliyi, adaletsizi belirleyen, yani herkesin tek tek ya da bir arada neyi yapıp neyi yapmaması gerektiğini belirleyen yalnızca odur. Böylece, yasaları düzenlemek, yasalarla ilgili bir sorun ortaya çıktığında onları tüm özel durumlarda yorumlamak ve herhangi bir şeyin yasaya uygun olup olmadığına karar vermek hakkının yalnızca yüce yöneticiye ait olduğu anlaşılıyor. Savaş ilan etmek, barış koşullarını saptamak ya da önermek, ya da önerilmiş olan koşulları kabul etmek yüce yöneticinin hakkıdır.

II. — Bütün bu şeyler, bu amaçlara vardıracak araçlarla birlikte, devlet işlerini ilgilendiren şeyler, yani kamu işleri oldukları için, kamu işi yüce yöneticilik gücünü elinde bulunduran kişinin saptadığı yöne bağımlıdır yalnızca. Buna göre, ayrı ayrı her bireyin edimleri üzerine yargı vermeye, o bireyden hesap sormaya, suçluları cezalandırmaya, yurttaşlar arasındaki anlaşmazlıkları düzeltmeye, ya da bu görevi kendi adına yerine getirmeleri için, yasalar konusunda uzman olan kişileri saptamaya yalnızca yüce yöneticinin hakkı vardır. Barışa ya da savaşa özgü yolların ve gereçlerin kullanılması ve düzenlenmesiyle ilgili sorunlarda da durum budur, şehirlerin kurulması ve korunması, birliklerin yönetilmesi, askeri görevlerin dağıtılması, komutanlıkların dağıtılması, barış görüşmeleri yapmak için temsilcilerin gönderilmesi ya da yabancı temsilcilerin kabul edilmesi ve tüm kamu harcamalarını karşılamak için zorunlu ö- dem eleri yapmak yüce yöneticinin hakkıdır.

III. — Kamu işlerini düzenlemek ya da bu konuyla ilgili memurları seçmek yalnızca yüce yönetici- ye ait olduğuna göre, buradan çıkan sonuç şudur: bir uyruk, yüce yetkenin haberi olmadan, bile bile bir kamu işiyle uğraştığı zaman, sitenin yararı için davrandığına inansa da, iktidara el uzatmış olur.

IV. — Gene de, yüce yöneticinin yasalar tarafından bağlanıp bağlanmadığı ve dolayısıyla yüce yöneticinin günah işleyip İşleyemeyeceği sorulur. Bununla birlikte, yasa ve günah sözcükleri yalnızca sitenin yürürlükteki yasalarını değil, tüm doğanın ortak yasalarını da ilgilendirdiğinden, ve her şeyden Önce aklın koyduğu kuralları göz önünde bulundurmak gerektiğinden, sitenin hiçbir yasa tarafından bağlanmadığını ve günah İşleyemeyeceğini söyleyemeyiz. Gerçekte sitenin ne yasası ne de kuralı bulunsaydı, hatta site, onu site yapan yasalara da sahip olmasaydı, onda yalnızca doğaya katılan bir şeyin değil, ama bir hayalin de varlığını belirlemek gerekecekti. Demek ki site, kendi yıkılışı kendi ortaya koyduğu edimlerin sonucu olabilecek bir biçimde davrandığı zaman ya da davranılmasına izin verdiği zaman günah işlemektedir: bu durumda site, filozofların da, hekimlerin de söylediği, doğa günah işleyebilir belirlemesiyle anlatılan günahı işliyor diyeceğiz; bu da, sitenin aklın yönetimine ters düşecek biçimde davrandığını gösterir.

Gerçekte site, özellikle aklın yönetimine uyduğu zaman kendi kendisinin efendisidir. Demek ki site akla ters düşecek biçimde davrandığı zaman ve akla ters düşecek biçimde davrandığı ölçüde kendisine karşı dürüst olmamaktadır ve günah işlediği söylenebilir. Bu durum, her bireyin kendi yetkisi içindeki bir işi sonuçlandırabileceği ve bu konuda istediği gibi karar verebileceği göz önünde bulundurulursa daha iyi anlaşılır, elde etmeye çalıştığımız bu güç yalnızca etkenin gücüyle değil etkilenenin sunduğu kolaylıklarla da ölçülmelidir. Örneğin bir masaya ne istersem yaptırabilirini dediğim zaman, ona ot da yedirebilirim demek istediğim anlaşılmaz. Aynı biçimde, insanların kendi kendilerine değil de siteye bağımlı olduklarını söylediysek, buradan insanların insani doğalarını yitirecekleri ve başka bir doğaya bürünebilecekleri anlamı çıkmaz. Buna göre buradan, sitenin, insanları uçmak için kanatlı olmaya zorlamak ya da daha olanaksızı, gülmeye ya da tiksintiye neden olan şeyleri saygıyla karşılamaya zorlamak hakkı bulunduğunu çıkarmıyoruz; bu söylediklerimizden yalnızca şu anlam çıkar: bazı koşullar sağlandığında, site uyruklarda korku ve saygı uyandırır, bu koşullar sağlanamaz duruma gelince ne korku ne de saygı kalır; öyle ki, sitenin kendisi de artık varolmaz. Demek ki site, kendi kendisinin efendisi olarak kalmak için, korku ve saygı koşullarını elinde tutmalıdır, bunlar olmadığı zaman, o artık site olmaktan çıkmıştır. Demek ki kamu gücünü elinde bulunduran kişi ya da kişilerin hem orospularla birlikte kafayı çekip soyunması, gülünçlükler etmesi, kendinin ya da kendilerinin koymuş

olduğu yasaları açık açık aşağılaması hem de yüceliğini koruması olanaksızdır: bu durum, hem varolmak hem de varolmamak kadar olanaksızdır onlar için. Uyrukları ölümün kucağına atmak, uyrukları yoksullaştırmak, bakirelere saldırmak ve buna benzer şeyler yapmak, korkuyu tiksintiye ve dolayısıyla toplumsal durumu savaş durumuna dönüştürmektir.

V. — Demek ki, sitenin ne zaman yasalara uyar durumda olduğu, ne zaman günah işleyebilir durumda olduğu görülüyor: yasalardan yürürlükteki toplumsal yasaları, yürürlükteki bu yasalara dayanılarak öngörülen şeyi anlıyorsak, ve günahtan da yürürlükteki yasaların yasakladığı şeyi anlıyorsak, yani bu sözcükleri sözcük anlamında ele alıyorsak, sitenin yasalarla bağlandığını ya da günah işleyebileceğini hiçbir biçimde söylemeyiz. Sitenin kendi çıkarı gereği uymak zorunda olduğu kurallar ve, korku ve saygı yaratan nedenler, yürürlükteki yasalarla değil, doğal hukukla ilgilidirler, çünkü bu şeyler medeni hukuka başvurularak değil, savaş hukukuna başvurularak gerçekleştirilir. Site, kendi gücü içinde, insanın doğal durumda, kendi kendisinin efendisi olarak kalmak ya da kendine düşmanlık etmemek, kendine zarar vermemek için gözettiği sınırdan başka sınır tanımaz.

Bu sınır yasalara uyuşta ortaya çıkmaz, tersine, insan doğasındaki özgürlükte ortaya çıkar. Yürürlükteki toplumsal yasalara gelince, bunlar yalnızca sitenin buyrultusuna bağlıdır, ve site de varlığını sürdürmek için kendinden başka kimseye hoş görünmek zorunda değildir; sitenin kendisi için iyi ya da kötü diye belirlediği şeyler dışında iyi ya da kötü yoktur, ve dolayısıyla o, yalnızca kendi kendini korumak, yasalar koymak ve yorumlamak hakkına değil, ama aynı zamanda bu yasaları kaldırmak, ve kendi mutlak gücü gereği, kim olursa olsun, bir sanığı bağışlamak hakkına da sahiptir.

VI . — Ortak çıkar söz konusu olduğunda, çoğunluğun, kendi hukukunu bir meclise ya da bir kişiye devretmesini sağlayan sözleşmelerin ya da yasaların çiğnenmesi gerektiği açıktır. Ama, yürürlükteki yasaları çiğnemenin, ortak çıkarın gereği olup olmadığını saptamaya, yani karar vermeye hiçbir yurttaşın hakkı yoktur. Bu konuda ancak kamu gücünü elinde tutan kişi karar verebilir; böylece medeni hukuka göre, yasaları ancak kamu gücünü elinde tutan kişi yorumlayabilir. Ayrıca hiçbir yurttaşın yasalara koruyuculuk etmek hakkı yoktur; buna göre yasalar, iktidarı elinde

bulunduran kişiyi zorlamazlar. Bununla birlikte, bu yasalar öyle yasalardır ki, siteyi zayıf düşürmeden, yani yurttaşların büyük bir bölümü tarafından duyulan korkuyu tiksintiye dönüştürecek biçimde davranmadan, dolayısıyla siteyi ortadan kaldıracak ve yasayı da askıya alacak biçimde davranmadan cisnenemezler; demek ki bu durum, medeni hukuk gereği değil, savaş hukuku gereği yasaklanmıştır. Ve böylece, gücü elinde bulunduran kişi, doğal durumdaki insanın, kendi kendinin düşmanı durumuna gelmekten, yani kendi kendini ortadan kaldırmaktan sakınmak için dayandığı nedenden başka bir neden dışında, sözleşme koşullarına uymak zorun da değildir, bunu bundan önceki paragrafta söyledik.

BEŞİNCİ BÖLÜM

I. — İkinci bölümün XI. paragrafında, bir insanın daha çok akim en büyük izleyicisi olduğu zaman kendi kendinin efendisi olduğunu ve dolayısıyla, akla göre temellendirilen ve yönetilen sitenin de en güçlü ve kendi kendinin en çok efendisi olan site olduğunu gösterdik. Demek ki, kendi kendini elden geldiğince koruyabilmek için en iyi yaşam kuralı, akim buyruklarına uyarak temellendirilmiş yaşam kuralı olduğuna göre, şu sonuca varıyoruz: bir insanın ya da bir sitenin yapacağı en iyi iş, en eksiksiz biçimde kendi kendinin efendisi olmaktır. Gerçekte, yapmaya hakkımız olduğunu söylediğim şeylerin, yapılabileceklerin en iyisi olduğunu savunmuyorum: bir tarlayı bir hakka dayanarak işlemek başka şeydir, bu tarlayı elden geldiğince iyi işlemek başka şeydir; bir hakka dayanarak kendini savunmak, kendi varlığını korumak, yargıda bulunmak başka şeydir, elden geldiğince kendini savunmak, kendi varlığını korumak, yargıda bulunmak başka şeydir. Sonunda, kendi hukukuna dayanarak yönetmek ve kamu islerinin yükümlülüğünü üstlenmek başka şeydir, elden geldiğince yönetmek ve kamu işlerini elden geldiğince iyi yönetmek başka şeydir. Herhangi bir sitenin hukukunu böylece genel olarak ele aldıktan sonra, şimdi de herhangi bil devlet için en iyi yönetimi ele almak gerekiyor.

II. —Bir devletin durumunu kolayca kavrayabilmek için bir toplumsal yönetimin hangi amaca göre kurulmuş olduğunu göz önüne almak gerekir; bu amaç barıştan ve yaşam güvenliğinden başka bir şey değildir. Buna göre en iyi yönetim, insanların, yaşamlarını uyuşum içinde sürdürdükleri ve yasaların şiddete başvurulmadan gözetildiği yönetimdir. Ayaklanmaların, savaşların ve yasaları aşağılamanın ya da çiğnemenin suçu, yurttaşların kötülüğüne de, kurulmuş bulunan yönetimin kötülüğüne de yüklenemez. Gerçekte, insanlar yurttaş olarak doğmazlar, ama yurttaş haline gelirler. Ayrıca, çatışma durumundaki doğal duygular bütün ülkelerde aynıdır; demek ki bir sitede çok büyük bir kötülük kendini gösteriyorsa ve orada

öbür sitelerdekinden daha çok günah işleniyorsa, bunun nedeni, sitenin uyuşmayı yeterince sağlayamaması, kurumlarının yeterince sakınık olmaması ve dolayısıyla medeni hukuku tam anlamıyla oturtamamasıdır. Gerçekte, ayaklanma nedenlerini ortadan kaldıramamış ve savaş çıkmasından her an korku duyan ve yasaların sık sık çiğnendiği bir toplumsal yapı, herkesin hayatı pahasına kendi eğilimine göre davrandığı doğal durumdan pek ayrı değildir.

III. — Uyrukların kötülüklerinin, aşırı başıbozukluklarının ve boyun eğmezliklerinin suçu nasıl siteye yüklenmek gerekiyorsa, onların erdemleri, yasalara sürekli boyun eğişleri de sitenin erdemine ve mutlak bir medeni hukukun kurulmasına bağlanmalıdır; bu durum, ikinci bölümün XV. paragrafından anlaşılıyor. Demek iki, ordusunda hiçbir zaman ayaklanma görülmemiş olan Anibal'in erdemini yüceltmek yerinde bir davranıştır.

IV. — Bir sitede, uyruklar, şiddetin etkisinde oldukları için ayaklanamıyorlarsa, o sitede barışın var olduğunu değil, savaşın varolmadığını söylemek gerekir. Gerçekte barış, yalnızca savaşın olmaması değildir, o, kökeni ruh gücünde bulunan bir erdemdir, çünkü uyarlılık, sitenin ortak yasasına göre yapılması gereken şeyi yapmak konusunda sürekli bir istemdir. Bir sitede barış, sürü gibi yönetilen ve köleliğe alıştırılan insanların hantallığından geliyorsa, o siteye siteden çok yalnızlık şehri demek gerekir.

V. — En iyi devlet, insanların uyum içinde yaşadığı devlettir derken, insanların, insana özgü bir yaşamı, hiçbir biçimde kan dolaşımıyla ve öbür tüm hayvanlarda ortak olan işlevlerin yerine getirilmesiyle belirlenmeyen, ama öncelikle akılla, ruhun erdemiyle ve doğru yaşamla belirlenen bir yaşamı sürdürmelerini anlıyorum.

VI. — Ayrıca şunu da belirtmek gerekiyor: uyumu egemen kılma amacıyla kurulduğunu söylediğim devlet, yenilgiye uğramış bir topluluk üzerinde fetih hukukuna dayanarak kurulmuş bir devlet olarak değil, özgür bir topluluk tarafından kurulmuş bir devlet olarak anlaşılmalıdır. Umut, özgür bir topluluk üzerinde korkudan daha etkilidir; buna karşılık, kuvvet zoruyla boyun eğmiş bir topluluk üzerindeki en güçlü etken umut değil korkudur. Birincisine bir yaşam inancı, İkincisine yalnızca ölüme yöneliş diyebiliriz: birincisi kendi başına yaşamaya çalışır, öbürüyse yenenin yasasını zorla kabul eder diyorum. Bunlardan birinin köle öbürünün özgür olduğunu söylerken anlatmak istediğimiz budur. Savaş hukukuyla elde

edilmiş gücün amacı egemenlik kurmaktır, ve bu egemenliği kullanan, uyruklardan çok kölelere sahiptir. Genel medeni hukuk kavramını göz önünde tuttuğumuzda, özgür bir topluluk tarafından meydana getirilmiş bir devlerle, kökeni fetihe dayanan bir devlet arasında köklü hiçbir ayrım bulunmasa da, bu iki devlet arasında, izlenilen amaç açısından —daha önce gösterdiğimiz gibi— ve bunlardan her birinin sürdürülebilmesi için yararlanılması gereken gereçler açısından büyük bir ayrılık vardır.

VII. — Egemenlik kurma isteğinin yönlendirdiği mutlak güçlü bir Prens, gücünü elde etmek ve korumak için hangi araçlardan yararlanmalıdır, yüksek kavrayışlı bir insan olan Machiavelli bunu büyük ölçüde ortaya koydu; ama onun öngördüğü amaç açık- seçik bir biçimde anlaşılmıyordu.

Burada, bilge bir kişi olduğu sanılan hizmetçi öneriliyorsa, yapılmak islenen şey kitlenin bir tiranı yok ettiği zaman ne denli bir sakımsızlık ettiğini göstermektir; oysa kitle, bir Prensi tirana dönüştüren nedenleri yok edemez, tersine, bir Prensi korkutan şeyler ne kadar çoksa, onu bir tiran durumuna getiren özel nedenler de o ölçüde çoktur; çoğunluk, Prensi örnek bir kişi durumuna getirdiğinde ve yüce yöneticiye karşı girişilen bir suikastı, yüce bir eylem olarak övdüğünde bu durum ortaya çıkar. Belki de Machiavelli, topluluğun, kendi esenliğini tek bir insana bağlamaktan ne denli sakınması gerektiğini göstermek istemiştir; herkesi hoşnut etmek yeteneğini kendinde görmek boş bir şey değilse, bu kişi, sürekli olarak birtakım tuzaklardan korkmak zorundadır, ve dolayısıyla, özellikle kendi esenliğini gözetmek ve tersine, topluluğu gözetmekten çok topluluğa tuzak kurmak durumundadır. Ve ben, bu çok yetenekli yazarı yargılamaktan çok, onun özgürlüğün yılmaz bir yandaşı olarak düşünülmesinden yanayım ve Machiavelli özgürlüğü korumak konusunda çok önemli görüşler ortaya koymuştur.

ALTINCI BÖLÜM

I. — Daha önce söylediğimiz gibi, insanları akıldan çok duygu yönetir, dolayısıyla insanlar bir- birleriyle gerçekten uyuşmak istiyorlarsa ve bir tür ortak ruha sahip olmak istiyorlarsa bunun nedeni aklın kavrayışı değil, daha çok umut gibi, korku gibi ya da acısı duyulan bir yoksunluğun öcünü alma isteği gibi ortak bir duygudur. Gerçekte tüm insanlar yalnızlıktan korkarlar, çünkü hiçbir insan yalnızlık içinde kendini korumak ve yaşam için zorunlu şeyleri sağlamak gücüne sahip değildir, dolayısıyla insanların toplumsal duruma karşı doğal bir açlıkları vardır ve bu durumun bütünüyle ortadan kalkması hiçbir zaman gerçekleşmeyecek bir şeydir.

II. — Demek ki düzensizlikler ve sitede patlak veren ayaklanmalar hiçbir zaman sitenin yok olmasıyla sonuçlanmaz (öbür toplumlarda da olduğu gibi), ama bir biçimden bir başka biçime geçiş, en a- zindan ortaya çıkan uyuşmazlıklar, yönetim değişik* ligi olmadan giderilemez. Buna göre devleti koruma araçlarından onu herhangi bir önemli değişiklik olmaksızın eski durumunda tutmak için gereken araçları anlıyorum.

III. — İnsan doğası insanların en büyük arzusu kendilerine en yararlı olan şeye yönelmektir dememize olanak verecek biçimde düzenlenmiş olsaydı, kişiler arası uyumu ve bağlılığı sağlamak sanatına gerek duyulmazdı. Ama insan doğasının yönelimlerinin apayrı olduğunu bildiğimize göre, devlet öyle düzenlenmelidir ki yönetenler de yönetilenler de ortak esenliği ilgilendiren şeyleri kendi istekleriyle ya da ister istemez gerçekleştirsinler, yani, herkes kendi istemiyle, zorla ya da zorunlulukla akim buyruklarına göre yaşamak zorunda kalsın. Devlet işleri, ortak esenliği ilgilendiren şeyler hiçbir zaman tek bir kişinin inancıyla bozulmayacak biçimde düzenlendiğinde bu durum sağlanacaktır. Gerçekte en uyanık kişi bile arada bir uyuklar ve en güçlü ve en sağlam ruh yapısına sahip kişi bile-ruh sağlamlığının en gerekli olduğu yerde acı duyar. Ve hiç kimsenin kendi kendine elde edemeyeceği bir şeyi başkasından istemek, yani başkasının esenliğini kendi esenliğinden daha çok gözetmek, ne açgözlü ne kıskanç ne de hırslı, vb. olmak, özellikle de duygusallığın kışkırtmalarına her an kapılmak çılgınlıktır.

IV. — Bununla birlikte deneylerimizin gösterdiği gibi, barışın ve uyuşmanın yararı için tüm gücün tek bir kişide toplanması uygundur. Gerçekte hiçbir devlet önemli herhangi bir değişiklik olmaksızın Türkler'in devleti kadar uzun süre ayakta kalmadı ve buna karşılık hiçbir site halk siteleri ve demokratik siteler kadar az kalıcı olmadı ve en çok ayaklanma bu

sitelerde görüldü. Ama barış, kölelik, barbarlık ve yalnızlık anlamına geliyorsa, insanlar için özgürlükten daha kötü bir şey düşünülemez. Ana babalarla çocuklar arasında kavgaya kuşkusuz daha çok rastlanır ve kuşkusuz efendilerle köleler arasındaki tartışmalar daha acımasız olur, bununla birlikte baba yetkesinin bir egemenliğe dönüşmesi ve çocukların köle durumuna gelmesi ailenin de yönetimin de yararına değildir. Demek ki tüm gücün tek bir kişinin elinde bulunmasını gerektiren şey özgürlük değil köleliktir: daha önce, de söylediğimiz gibi barış demek savaşın yokluğu demek değildir, ama ruhların birliği demektir, uyuşma içinde olmak demektir.

V. — Tek bir kişinin site üzerinde en üstün hukuka sahip olabileceğine inananlar çok büyük bir yanılgıya düşmektedirler, ikinci bölümde gösterdiğimiz gibi hukuk ancak güçle belirlenir; oysa tek bir insanın gücü böyle bir yükümlülüğü kaldırmak için iyice yetersizdir. Kitle bir kral seçtiği zaman yetki sahibi kişiler arıyorsa, danışacak kişiler ya da dostlar arıyorsa bundandır; kitle bu kişilere ortak esenliği ve kendi esenliğini teslim eden; öyle ki itam anlamıyla mutlak yönetim devleti olduğuna inandığımız devlet gerçekte soyluluk devletidir; bu durum açık bir biçimde değil örtülü bir biçimde kendini gösterir, kötülüğü de buradan gelir. Ayrıca çocuk, hasta ya da yaşlı bir kral ancak sözde kraldır ve gerçekte iktidarda bulunanlar devletin en önemli işlerini yöneten kişilerdir ya da krala en yakın kişilerdir; kendini bedensel hazlarına kaptıran bir kral elbette her şeyi şu ya da bu metresin, şu ya da bu gözdenin isteğine göre yönetir. Orsines eskiden Asya'da kadınların saltanat sürdüğünü duymuştum der, ama benim yeni duyduğum bir iğdişin saltanatıdır (Quiûte-Ource, X. kitap, 1. bölüm).

VI. — Siteyi tehdit eden tehlikelerin nedeni her zaman dışardaki düşmanlardan çok yurttaşlardır, çünkü iyi yurttaşlar çok azdır. Buna göre yönetme hakkının bütünüyle verildiği kişi dışardaki düşmanlardan çok yurttaşlardan korkacaktır ve dolayısıyla kendini korumaya çalışacaktır ve yurttaşları gözetmek yerine" onlara, özellikle de erdemleriyle aydınlatıcı ya da zeginlikleriyle güçlü olan kişilere tuzaklar kuracaktır.

VII. — Ayrıca krallar oğullarını sevmedikleri için onlardan kuşku duyarlar ve oğullar savaşta olduğu kadar barış sanatında da usta oldukları ölçüde ve erdemlerinden ötürü yurttaşlar tarafından daha çok sevildikleri ölçüde bu kuşku daha da artar. Demek ki krallar oğullarını onlardan korkmalarına neden kalmayacak biçimde yetiştirmeye çalışacaklardır. Ve

krallığın görevlileri bu konuda ısrarlı bir biçimde kralın isteğine karşı çıkarlar ve eskisinin yerine geçecek prensin çekip çevirmesi daha kolay kültürsüz bir insan olması için ellerinden geleni yaparlar.

VIII. — Buraya kadar söylediklerimizden şu sonuç çıkıyor: site iktidarı kendisine sonuna kadar bırakıldığı zaman kral kendine daha az sahiptir ve yurttaşın durumu da daha açmasıdır. Demek ki gerektiği gibi bir mutlak yönetim düzeni sağlamak için bu düzene temel olabilecek kesin ilkelerin ortaya konması zorunludur: bunlar mutlak yöneticiye güvenlik ve halka barış sağlayacak ilkelerdir, öyle ki mutlak yönetici olabildiğince kendi kendinin sahibi olabilsin ve halkın esenliğini olabildiğince gözetsin.

Bu ilkeler neler olmalıdır, ilkönce bunları belirteceğim, daha sonra bu ilkeleri sırayla açıklayacağım.

IX. — Şehir surlarının içinde de otursalar tarımla uğraştıkları için surların dışında da otursalar, yurttaşları devlet içinde aynı hukuktan yararlanan bir kenti ya da kentleri kurmak ve güçlendirmek gerekir; her zaman şu koşulu gözetmelidir: her şehir ortak savunmaya yetecek belli sayıda yurttaşa sahip olmalıdır. Bu koşulu yerine getirmeyen bir kent yüce yöneticinin egemenliğinde değişik koşullar altında tutulan bir kent olarak ele alınmalıdır.

X. — Ordu, hiçbirini dışta bırakmaksızın yalnızca yurttaşlardan meydana gelmelidir ve hiçbir yabancı bu orduda yer almamalıdır. Demek ki herkes zorunlu olarak silah sahibi olmalı ve herkes ancak silah kullanmak konusunda eğitildikten ve yılın belli dönemlerinde eğitim gördükten sonra yurttaşlığa kabul edilmelidir. Daha sonra her klanın silahlı gücü birliklere ve alaylara bölününce, hiç kimse askerlik sanatını öğrenmemiş bir birliğin yönetimine getirilemeyecektir. Birliklerin ve alaylarım başkanları yaşam boyu başkan diye anılacaklar, ama savaş zamanı silahlı bir klanın tüm gücünü yönetecek olan subay bu yönetimi yalnızca bir yıl boyunca sürdürecektir ve bu yönetimi ne daha sonra elinde tutabilecek; ne de yeniden bu göreve atanabilecektir. Bu yöneticiler kralın danışmanları arasından seçilmelidir (bu konuyu XV. paragrafta ve daha sonraki paragraflarda ele alacağız) ya da danışmanlık görevi yapmış kişiler arasından seçilmelidir.

XI — Tüm kentlerin insanları ve çiftçiler, yani tüm yurttaşlar, birbirlerinden adlarıyla ve bazı belirtilerle ayrılan klanlar halinde bölünmelidir; bu topluluklarda doğacak olanlar yurttaşlar arasına

katılacaklardır ve silah taşıyacak ve yükümlülüklerini kavrayacak yaşa gelir gelmez adları topluluğun listesine yazılmış olacaktır, herhangi bir ağır suçtan ötürü lekelenmiş olanlar, dilsizler, bunaklar ve kölelik görevi verilmiş hizmetkârlar elbette bunun dışındadır.

XII. — Tarlalar ve tüm toprak ve gerekirse evler kamu mülkiyetinde olacaktır, yani sitede iktidarı elinde bulunduranın mülkiyetinde olacaktır ve kentte oturanlara da kırsal alanda oturanlara da yıllığına kiralanacaktır ve barış zamanı herkes her türlü vergiden bağışık tutulacaktır. Kira olarak ödenen paraların bir bölümü devletin gereksinmelerine ayrılacaktır; bir bölüm para da kralın kişisel harcamalarına ayrılacaktır. Gerçekte barış zamanında savaşa hazırlık olmak üzere kentler tahkim edilecek ve savaş gemileriyle öbür savaş gereçleri kullanıma hazır tutulacaktır.

XIII. — Herhangi bir klandan ortaya çıkan herhangi bir kral bir kere seçildi miydi kralın çevresinden gelenler dışında hiç kimse soylu sayılmayacaktır ve bu yüzden bu kişiler onları hem kendi klanlarından hem öbür klanlardan ayıracak krallık işaretleri taşıyacaklardır.

XIV. — Kralla kandaş olan, yani krala üç dört göbek öteden hısım olan erkeklerin evlenmesi yasaklanacaktır; bu kişilerin sahip olabilecekleri çocuklar yasadışı sayılacak ve her türlü şereften yoksun olacaklardır; bunlara ana babalarından miras kalmayacaktır; ana babalarının mallan krala geçecektir.

XV. — Krala yardım edecek birçok danışman bulunmalıdır; bunlar görev derecesi bakımından hemen kraldan sonra gelmeli ve yalnızca yurttaşlar arasından seçilmelidirler: her klandan üç ya da dört kişi (klan sayışa altı yüzü geçmiyorsa bu beş kişi de olabilir) hep birlikte kurul üyesi olacaklardır; bu kişiler yaşam boyu değil, üç, dört ya da beş yıl bu adı taşıyacaklardır, öyle ki her yıl topluluğun üçte biri, dörtte biri ya da beşte biri yenilenecektir ve her klandan seçilen kişiler arasında en az birinin hukuk konusunda bilgili olmasına özen göstermek gerekecektir.

XVI . — Bu seçim yılın belli bir döneminde kral tarafından yapılmalıdır, kral da yeni danışmanların seçimi için belirlenmiş olacaktır; her klan elli yaşma gelmiş bulunan ve kurula uygun olarak adaylık düzeyine ulaşmış olan üyelerinin adlarını krala bildirecektir. Kral istediği kişileri bunlar arasından seçecektir. Seçilme sırası bir hukukçuya geldiği zaman krala yalnızca hukuk biliminde derinleşmiş kişilerin adları bildirilecektir. Belirlenen süre içinde görevlerini yerine getirecek o] an danışmanlar ne

daha uzun bir süre görevde kalabilecekler ne de aradan beş ya da daha çok yıllık bir süre geçmeden aday listesinde yer alabileceklerdir. Her klandan her yıl bir üyenin seçilmesini gerektiren neden şudur: kurulun kimi zaman deney geçirmemiş acemilerden kimi zaman da deneyler geçirmiş kişilerden oluşması doğru değildir, bütün kurul üyeleri aynı anda vekilliklerini tamamlarlar ve yerlerini yeni danışmanlara bırakırlarsa bu durum kendini göstermekte gecikmeyecektir. Oysa tersine her yıl her klandan bir üye seçilirse kurulun ancak beşte biri, dörtte biri ya da en çok üçte biri deneysiz kişilerden oluşacaktır. Ayrıca kral başka işlerden ötürü ya da herhangi bir nedenden ötürü alıkonulduğu için yeni danışmanları seçemiyorsa, kral başka danışmanlar seçinceye kadar ya da yapılmış bulunan seçimi onaylayıncaya kadar işbaşındaki üyeler geçici bir seçim yapacaklardır.

XVII. — Kral kamu yararı için ne gibi kararlar almak gerektiğini bilsin diye, bu kurulun temel görevi devletin temel yasasını korumak, ve sorunlarla ilgili düşüncesini bildirmek olacaktır ve kral hiçbir konuda kurulun düşüncesini öğrenmeden karar veremeyecektir. Çoğu zaman görüldüğü gibi kurulun düşüncesi ortak değilse ve sorun iki üç defa ortaya konulduğu halde halâ birçok görüş bulunuyorsa, sorun daha çok geciktirilmemeli ve uzlaşmayan görüşler krala XXV. paragrafta göstereceğimiz biçimde iletilmelidir.

XVIII. — Kurulun görevi aynı zamanda krallığın yasalarını ve buyrultularını yayımlamak, kralın yardımcıları Sıfatıyla yasaların uygulanmasını ve devletle ilgili her türlü yönetimi gözetmek olacaktır.

XIX. — Yurttaşlar kurulun aracılığı dışında hiçbir biçimde kralın karşısına çıkamayacaklardır; tüm dilekçeler ve istekler kurul tarafından krala bildirilmeden önce kurula aktarılacaktır. Yabancı sitelerin elçileri için de kralla konuşmak olanağı ancak kurul aracılığıyla doğabilecektir. Dışarıdan krala gönderilmiş mektuplar kendisine kurul tarafından, verilecektir, genellikle krala sitenin ruhu olarak bakılmalıdır, ama kurul insanda duyu organlarının tuttuğu yeri tutacaktır. Kurul bir bakıma sitenin bedeni olacaktır; ruh bu beden aracılığıyla devletin durumunu göz önünde bulunduracaktır ve kendisi için en iyi olana karar verdikten sonra eylemde bulunacaktır.

XX. — Kralın oğullarını yetiştirmek görevi de kurula ait olacaktır, kral küçük bir çocuk ya da bir delikanlı bırakarak öldüğü zaman da bu kurul koruyuculuk işini üstlenecektir. Bu arada kurulun kral- sız kalmaması için

kralın yasal ardılı iktidar sorumluluğunu yüklenebilecek yaşa gelinceye kadar devletin en yaşlı soylusu kralın yerini tutacaktır.

XXI. — Kurula aday olacak kişiler, düzeni, temel ilkeleri, sitenin durumunu ve koşullarını bilen yurttaşlar olmalıdır; hukukçu olmak isteyen bir kişi uyruğu olduğu sitenin düzeni ve koşulları yanında, kendi sitesiyle ticaret yapan öbür sitelerin düzenini ve koşullarını da bilmelidir. Ama yalnızca yasalara karşı suç işlemeden elli yaşma gelmiş olanlar aday listesinde yer alabilecektir.

XXII. — Tüm üyeler hazır bulunmadıkça kurul devlet işleriyle ilgili hiçbir karar alamaz. Hastalıktan ötürü ya da herhangi bir nedenden ötürü bir kurul üyesi kurulda bulunamıyorsa, danışmanlık görevlerinde bulunmuş ya da seçim listelerinde yer almış bulunan aynı klandan bir üyeyi kendi yerine göndermek zorunda olacaktır. Bunu yapmazsa ve kurul onun yokluğundan ötürü bir sorunun tartışılmasını ertelemek zorunda kalırsa, bu üye büyük bir para cezasına çarptırılacaktır. Ama bu kural yalnızca tıüft ı devleti ilgilendiren bir sorun söz konusu olduğu zaman uygulanmalıdır; örneğin savaş ya da barış söz konusu olduğu zaman ya da ticaret söz konusu olduğu zaman, bir yasanın kaldırılması ya da koyulması söz konusu olduğu zaman, vb. bu kural uygulanmalıdır. Tersine şu ya da bu kentin bir sorunu, herhangi bir dileğin incelenmesi söz konusuysa kurul çoğunluğunun hazır bulunması yeterli olacaktır.

XXIII. — Yurttaş klanları arasında tam anlamında eşitlik olabilmesi için ve ayrılacak sandalye, verilecek önergeler, yapılacak konuşmalar konusunda belli bir düzenin gözetilmesi için her klan sırayla önceliğe sahip olacak ve bir oturumda birinci sırada olan klan öbür oturumda sonuncu sırayı alacaktır. Bir klanın temsilinde ilk seçilen ilk sırayı alacaktır.

XXIV. — Devlet memurları kurula devlet yönetimiyle ilgili bilgiler verebilsinler diye, kurul genel durum üzerine bilgi alabilsin diye ve karara bağlanması gereken sorunlar olup olmadığını görsün diye yılda en az dört defa toplanacaktır. Gerçekte bu kadar çok sayıda yurttaşın sürekli olarak kamu işleriyle uğraşması olanaksızdır; ama kamu işleri sürüncemede bırakılamayacağından kurulun elli üyesi ya da daha çok üye kurulun iki oturumu arasında kalan zamanda kurulun yerini tutmakla görevlendirilecektir; bu sürekli küçük kurul kralın yakınında bir yerde her gün toplanacaktır ve gene her gün hazine işleriyle, kentlerle, tahkimatlarla, kralın oğullarının eğitimiyle ve genel olarak, daha önce sözünü ettiğimiz

büyük kurulun bütün görevleriyle uğraşacaktır, yalnız karara bağlanmamış işler konusunda karar veremeyecektir.

XXV. — Kurul kendisine hiçbir çağrı yapılmadan toplanınca oturumda ilk sırada bulunan klanın üyelerinden beş ya da altı hukukçu ya da daha çok hukukçu kralın yanma gidecek ve ona durumu anlatmak ve kurula önerilmesini istediği şeylerle ilgili bilgileri almak üzere krala, varsa dilekçeleri ya da mektupları iletecektir. Bu bilgileri alınca üyeler kurulda toplanmak üzere dönecekler ve başkan olan üye oturumu açacaktır. Belli bir ağırlık taşıdığı üyelerden biri tarafından belirlenen bir sorun hemen ele alınmayacak ama alınması gereken kararın elverdiği ölçüde beklenecektir. Kurulun toplanmadığı süre boyunca klanlardan her birini temsil eden danışmanlar sorunu aralarında ele alabilecekler ve kendilerine çok önemli gözüküyorsa, kurul üyesi öbür yurttaşlarla ya da kurula aday yurttaşlarla görüşebileceklerdir. Kurulun toplanması gereken zamanda gelememişlerse klanları oylamada yer almayacaktır (çünkü her klanın yalnızca bir oyu vardır). Tersi durumda klanın hukukçusu kurula en doğru bilinen görüşü sunacaktır ve öbür klanlar da aynı biçimde davranacaklardır. Bütün bu görüşler ve bu görüşleri oluşturan nedenler anlaşıldıktan sonra kurulun çoğunluğu görüşü yerinde bulursa yeni bir konuya geçilecektir; oturum yeniden belli bir tarihe bırakılacaktır; oturumun bitiminde her klan son fikrini belirtmek zorunda olacaktır: Buna göre dilekler yalnızca bütün üyelerin bulunduğu kurulda kabul edilecektir ve en az yüz olumlu oy alamayan görüş kesinlikle düşecektir. Öbür görüşler kurul üyesi tüm hukukçular tarafından kral her topluluğun gerekçelerini öğrendikten sonra istediği görüşü seçsin diye kendisine bildirilecektir. Hukukçular daha sonra tekrar kurula döneceklerdir; kurulda herkes kralın saptadığı bir zamanda onun kendisine sunulan görüşlerden hangisinin uygulanmasını istediğini ve ne yapılmasını istediğini öğrenmek üzere bekleyecektir.

XXVI. — Adaleti sağlamak için yalnızca hukukçulardan meydana gelen bir kurul oluşturulacaktır; bu kurulun görevi anlaşmazlıkları gidermek ve suçluları cezalandırmaktır; bununla birlikte hukukçuların verdiği tüm kararlar büyük kurulun yerini tutan sürekli küçük kurul tarafından onaylanmalıdır; büyük kurulun görevi de bu kararların hukuk kurallarına uygun olarak ve yansız olarak verilip verilmediğini incelemektir: Taraflardan biri, davayı kaybetmiş olan taraf, yargıçlardan birisinin karşı taraftan rüşvet aldığını ya da davacının, iyiliğini istediğini ya da ona kin duyduğunu ya da, sonuç olarak yasal biçimlerin gözetilmediğini kanıtlarsa

sorunun bütünüyle yeniden ele alınması gerekecektir. Belki bu hükümler, bir cinayet olayı söz konusu olduğunda kanıtlardan çok işkenceyle bir suçlu bulmak alışkanlığında olanlara kabul edilmez görünecektir. Bununla birlikte ben sitenin en iyi biçimde yönetilmesiyle uyuşan yargılama sistemi dışında yargılama sistemi tanımıyorum.

XXVII. — Bu yargıçlar çok sayıda ve tek sayıda f olmalıdır, en az altmış bir ya da elli bir tane ve her yurttaş klanından tek bir kişi seçilmelidir, "bu kişi yaşam boyu bu görevde kalmayacak, her yıl yargı kurulunun üyeleri başka klanlardan gelen ve kırk yaşında olan üyelere yenlerini bırakacaklardır.

XXVIII . — Bu kurulda tüm yargıçlar hazır bulunmadan hiçbir karar verilmemelidir. Yargıçlardan biri hastalık nedeniyle ya da başka bir nedenle uzun sürerdir yerinde yoksa bir yedek üye seçmek gerekecektir. Oylamaya gidildiği zaman herkes oyunu açık olarak değil kapalı olarak kullanacaktır.

XXIX. — Bu kurulun üyelerine ve büyük kurulun sürekli küçük kurulunun üyelerine ödenecek ödenekler hükümlülerin malları üzerinden alınacaktır. Bunun dışında her türlü kişisel davada, davayı kaybeden kişi uyuşmazlığın önemine göre değişen belli bir para ödemek zorunda olacak vs bu paradan her iki kurul da yararlanacaktır.

XXX. — Her kentte bu kurullara başka kurullar eklenecektir; bu kurulların üyeleri yaşam boyu üye olarak kalmayacaklar, ama her yıl bölüm bölüm değişeceklerdir ve üyeler bu kentte oturan klanların insanları olacaktır. Ama bu konuyu daha da derinleştirmek gerekmiyor.

XX!XI. — Barış zamanında milis hiçbir ödenek almayacaktır, savaş zamanındaysa her asker için ancak gündelik yaşamı sağlayacak biçimde hesaplanmış bir ücret alacaktır. Komutanlara ve birliklerin subaylarına gelince bunlar düşmandan elde edilecek ganimet dışında herhangi bir ücret beklemeyeceklerdir.

XXXII. — Bir yabancı bir yurttaşın kızıyla evlenirse çocukları yurttaş olarak kabul edilecek ve annenin bağlı olduğu klanın kütüğüne kaydedilecektir. Devletin sınırları içinde yabancı ana babalardan doğmuş olan ve burada yetiştirilecek olanların bir klanın başkanlarından yurttaşlık haklarını satın almasına izin verilecek ve bunlar böylece bu klanın üye kütüğüne kaydedileceklerdir. Klan başkanları açgözlülüklerinden ötürü yurttaşlık haklarını bir yabancıya saptanan fiyatın üstünde bir fiyatla şatsalar ve böylece yurttaş sayısını arttırmış olsalar bile bu konuda devlet

için herhangi bir zarar söz konusu değildir. Tersine yurttaş sayısını arttırmanın ve nüfusu çoğaltmanın yolları aranmalıdır. Yurttaş kütüklerinde yer almayan kişilere gelince bunların hiç olmazsa savaş zamanında iş görmeleri ya da işsizliklerini karşılayacak bir vergi ödemeleri yerinde olur.

XXXIII. — Barış zamanında, barış konusunda ya da barışı korumak konusunda görüşmeler yapmak için yabancı sitelere gönderilen elçiler yalnızca soylular arasından seçilecektir ve bu kişiler harcamalarını kralın özel hâzinesinden değil sitenin hâzinesinden sağlayacaklardır.

XXXIV. — Saraya giden ve kral çevresinden olan kişiler — kral bu kişilere kendi kasasından aylık vermektedir— her türlü çalışmadan ve her türlü kamu görevinden dışta tutulmalıdır. Koruma görevlilerini karıştırmamak için bilerek kralın kendi özel kasa xuıdsm ödeme yaptığı kişiler sözünü kullandım. Çünkü kentin yurttaşlarından başka koruma görevlisi bulunmamak gerekir; yurttaşlar ücretsiz olarak sırayla kralın kapısını beklemelidirler.

XXXV. — Ancak barış amacıyla savaş yapmak gerekir ve savaş bittiği anda silahlar bırakılmalıdır. Kentler ele geçirildiğinde ve düşman yenilgiye uğratıldığında öyle barış koşullan öne sürmelidir ki alman kentler korumasız kalsın ya da düşmana anlaşma yoluyla bunları geri satın alma olanağı verilmelidir (böylece güçleri her zaman korku uyandıracak bir duruma geliyorsa) bunları bütünüyle yok etmek ve oturanları başka yerlere aktarmak gerekir.

XXXVI. — Kralın yabancı bir kadınla evlenmesine izin verilmeyecektir, ancak kendi ailesinden ya da bir yurttaşın ailesinden seçilen bir kızla evlenebilecektir; bir yurttaşın kızıyla evlenmesi koşuluyla kızla kanbağı bulunan kişiler hiçbir kamu işiyle uğraşamayacaklardır.

XXXVII. — İktidar bölünmez olmalıdır. Buna göre kral birçok çocuğa sahipse, doğal hukuk gereği, yerine geçecek olan en büyük çocuktur. Krallığın bu çocuklar arasında bölünmesine de krallığın tüm çocuklar ya da birkaç çocuk arasında bölünmemesine de yanaşmamak gerekir ve hele devletin bir bölümünün bir kıza çeyiz olarak verilmesine hiç izin verilmemelidir, çünkü kızlar hiçbir nedenle iktidar kalıtçısı olmamalıdırlar.

XXXVIII. — Kral erkek çocuk bırakmadan ölürse, bir yabancıyla evlenmiş olması ve bu kadından boşanmak istememesi durumu dışında kralın en yakın akrabası iktidara kalıtçı olacaktır.

XXIX. — Her yurttaş 3. bölümün V. paragrafı gereği kralın tüm emirlerine, yani büyük kurul tarafından yayımlanmış tüm buyrultulara uymakla yükümlüdür, bunları saçma bulsa da vs her yurttaş yasal açıdan bunlara karşı çıkma hakkına sahip olacaktır. .Mutlak yönetim düzeninde bir devletin :te- mel ilkeleri, kalıcı olmak için dayanması gereken temeller bunlardır, bu devleti bundan sonraki bölümde tanıtlayacağız.

XL. — Din konusuna gelince, tapmaklar kent harcamalarıyla yaptırılmamak gerekir, bir kentte inanç üzerine temellenmiş yasalar da bulunmak gerekir, yeter ki bu yasalar kışkırtıcı olmasınlar ve sitenin temellerini yıkmasınlar. Kendilerine dinsel bir tabuyu kamusal olarak kullanma özgürlüğü tanınmış :>lan kişiler kendileri için isterlerse tapmaklar yapabilirler. Krala gelince, sarayında istediği dini uygulayabileceği kendine ait bir tapınağı bulunacaktır.

YEDİNCİ BÖLÜM

Soyluluk devletinde çok sayıda patrisyen olması gerektiği üzerine; soyluluk devletinin üstünlüğü üzerine; soyluluk devletinin, mutlak devlete, mutlak yönetim düzenindeki devletten daha yakın olduğu, bu yüzden de özgürlüğün korunmasına daha uygun düştüğü üzerine.

I. — Buraya kadar mutlak yönetim düzenindeki devleti inceledik. Şimdi de bir soyluluk devleti ayakta kalmak için nasıl örgütlenmelidir, bunu görelim. Böyle bir devlete soyluluk devleti diyoruz, çünkü iktidar tek kişinin değil, halktan seçilmiş ve daha sonra Patrisyen adını vereceğimiz birkaç kişinin elindedir. Seçilmiş sözcüğünü bile bile söyledim, soyluluk devletiyle demokratik devlet arasındaki başlıca ayrım buradadır da onun için; bir soyluluk devletinde yönetime katılma hakkı ancak seçimle elde edilir, oysa bir demokraside bu, doğumla birlikte kazanılan ya da kurayla elde edilen bir haktır (yeri gelince bundan söz edeceğiz). Böylece tüm halkın patrisyen sayıldığı bir devlette bile, kalıt hakkı da genel bir yasa gereği başkalarına aktarılan bir hak da söz konusu değilse, o devlet soyluluk devleti olarak kalır, çünkü ancak seçimle patrisyenlere katılınmaktadır. Oysa yalnızca iki patrisyen bulunsaydı, bunlardan biri öbüründen güçlü olmaya çalışacak ve her ikisinin de büyük gücü bulunduğundan devlet iki parçaya ya da iktidarı ellerinde tutanlar üç, dört ya da beş kişiyseler üç, dört ya da beş parçaya bölünecekti. Bölüşenlerin sayısı ne kadar çok olursa bu parçalar da o kadar güçsüz olacaklardır. Buna göre bir soyluluk devletinin kalıcı olabilmesi için olabildiğince az sayıda patrisyen bulunacaktır, patrisyenlerin sayısı zorunlu olarak devletin büyüklüğü göz önünde tutularak saptanacaktır.

II. — Pek büyük olmayan bir devlette öbürlerinden üstün durumda bulunan yüz kişi düşünün; tüm güç onların egemenliğine bırakılmış olsun, dolayısıyla içlerinden biri ölünce, yerine geçecek meslektaşlarını patrisyenler arasından seçmek haklan olsun. Bunlar var güçleriyle

çocuklarının ya da yakınlarının kalıtçı olmasına çalışacaklardır; demek ki iktidar mutlu bir rastlantı sonucu patrisyenlerin çocukları ya da yakınları olanların elinde bulunacaktır her zaman. Oysa rastlantı sonucu saygınlık kazanmış bu yüz adamdan yeteneğiyle, aydınlık bakışıyla sivrilen üç kişi çıkar en çok. Demek ki iktidar yüz kişinin değil, herkesi kolayca kendilerine çekebilecek durumda olan, düşünce yönü yüksek üç kişinin elinde bulunacaktır ve bunlar insanda doğal olarak bulunan bir tutkuyla mutlak yönetim yolunu tutacaklardır. Böylece, hesabımız doğruysa, büyüklüğü en az yüz yetenekli insan gerektiren bir devlette en az beş bin patrisyen bulunmalıdır. Gerçekte yüksek kavrayışlı yüz insan bulmak hiç de zor bir şey değildir, yüksek görevlere göz diken ve bunları elde eden elli kişi arasında devleti daha iyilere bırakmayacak biri her zaman çıkar, böylece ötekiler en iyilerin erdemini öykün- meye çalışsalar da.

III. — Tüm patrisyenlerin, devletin başkenti olan ve Site'ye ya da Cumhuriyet'e adını veren aynı kentten gelmeleri alışkanlık olmuştur, eskiden Roma'nm durumu buydu, bugün de Venedik'in, Cenova'nın durumu budur. Buna karşılık Hollanda Cumhuriyeti adını tüm eyaletlerden alır, bu da bu devletin uyrukları için daha büyük bir özgürlük anlamı taşır. Ama bir soyluluk devletinin dayanması gereken temel ilkeleri belirlemeden önce, tek kişiye bırakılmış bir iktidarla oldukça kalabalık bir Meclis'e verilmiş iktidar arasındaki ayrımı belirlemek gerekir. Çok büyük bir ayrımdır bu. Her şeyden önce, bir kişinin gücü tüm devleti elde tutmakta iyice yetersiz kalır (bunu bir önceki bölümün I. paragrafında belirttik). Aynı şeyi bir Meclis için söylersek saçma olur, yeter ki bu kalabalıkça bir Meclis olsun: bir Meclis'te çok kişi var demek bu Meclis'in devleti elde tutacak yetenekte olduğunu söylemektir. Demek ki bir kral kesinlikle danışmanları olsun isteyecektir, oysa bir Meclis böyle bir şeye gerek duymaz. Ayrıca krallar ölümlüdür, Meclisler'se uzun zaman varlıklarını sürdürürler; buna göre iktidar bir kere bir Meclis'e aktarıldı mıydı bir daha kitleye dönmeyecek demektir, oysa bir önceki bölümün XXV. paragrafında gördük, mutlak yönetim düzeninde durum böyle değildir. Üstelik kralın gücü çoğu kez sözde kalır; ya yaşın küçüklüğünden, ya hastalığından, ya ihtiyarlığından ya da başka bir nedenden ötürü. Oysa bir Meclis'in gücü durağandır. Bundan başka bir insanın istemi değişken ve kararsızdır, bu yüzden mutlak yönetim düzeninde her yasa kralın ortaya konmuş bir istemidir (bir önceki bölümün I. paragrafında gördüğümüz gibi) ama kralın her istemi yasa gücünde olmamalıdır, oysa yeterince kalabalık bir Meclis'in istemi üzerine aynı şeyi

söyleyemeyiz. Meclis danışmana gerek duymadığına göre (bunu az önce gösterdik) ortaya koyduğu her istem elbette yasa gücünde olacaktır. Demek ki, oldukça kalabalık bir Meclis'e verilen iktidar mutlaktır ya da mutlaka çok yakındır. Mutlak bir güç varsa bu ancak tüm halkın gücü olabilir.

IV. — Bununla birlikte soyluluğun elde tuttuğu bir iktidar (daha önce gösterdiğimiz gibi) halk kitlesine hiçbir zaman dönmediğine göre ve bunun tartışılacak bir yanı olmadığına göre, Meclis'in her istemi mutlak olarak yasa gücünde olduğuna göre bu iktidar mutlak diye alınmalıdır, dolayısıyla bu iktidarın temelleri ancak Meclis'in istemindedir, buyruğundadır, halk kitlesinin ileri görüşlülüğünde değildir, çünkü halk kitlesi kurullara girmemekte ve seçime katılması istenmemektedir. Demek ki uygulamada iktidarın mutlak olmamasına yol açan neden halk kitlesinin iktidarı elinde bulunduranlara korkutucu gözükmesidir; halk gene de bir ölçüde özgürdür; bu Özgürlüğün yasal anlatımı yoktur ama sessiz bir biçimde de olsa istenmiş ve elde edilmiştir.

V. — Buna göre soyluluk devleti, kendisini mutlak bir devlete en çok yaklaştıracak kurumlara sahip olduğu zaman en iyi durumda olacaktır, yani halk kitlesi olabildiğince az korkutucu olduğu zaman ve devletin kuruluşu gereği kendisine verilen özgürlük dışında özgürlüğü bulunmadığı zaman en iyi durumda olacaktır; bu özgürlük halk kitlesinden çoktüm devletin hakkıdır, onu yalnızca üstün durumda olanlar savunur ve korur. Bir önceki paragraftan da anlaşıldığı gibi ve kendiliğinden görüldüğü gibi, böylece uygulama ve kuram tam anlamıyla uyuşur; çünkü iktidar patrisyenlerin elinden çıktığı ölçüde pleb kendine daha çok hak tanınmasını isteyecektir; Güney Almanya'da, gündelik dilde Güden adı verilen zanaatçı birliklerinin durumu budur.

VI. — Meclis'e mutlak bir güç verilmiş olsun, bu plebin köle durumuna düşmekten korkması için bir neden olamaz. Çünkü oldukça kalabalık bir Meclis'in istemini akıldan çok istek belirleyecektir, duygular insanların bir bölümünü şu yana bir bölümünü bu yana çeker ve insanlar ancak istekleri iyiye ya da hiç olmazsa görünüşte iyiye yöneldiği zaman ortak yönetici düşünceye sahip olabilirler.

VII. — Demek ki bir soyluluk devletinin temel ilkelerini belirlerken her şeyden önce bu ilkelerin yalnızca bu yüce Meclis'in istemine ve gücüne dayanmasını gözetmek gerekir; bu öyle koşullarda gerçekleşmelidir ki Meclis elden geldiğince kendi kendisinin efendisi olsun ve halktan

korkması için bir neden bulunsun. Bu ilkeleri belirleyebilmek için ancak mutlak yönetim düzenindeki bir devlete uygulanabilen ve soyluluk yönetimine yabancı olan barış ilkelerini gözden geçirelim. mutlak yönetime özgü bu ilkelerin yerine aynı sağlamlıkta ve soyluluk yönetimine uygun ilkeler koyarsak ve daha önce ortaya koyduğumuz belirlemelerin geçerliliğini sürdürürsek tüm ayaklanma nedenleri elbette kalkacaktır ve soyluluk devleti mutlak yönetim düzenindeki devlet kadar güvenli olacaktır, hatta daha güvenli olacaktır, barışa ve özgürlüğe dokunmadan mutlak yönetim düzenindeki mutlak devlete yaklaştığı ölçüde durumu daha iyi olacaktır. Gerçekte devlet biçimi aklın gösterdiği yolla ne kadar uyuşursa mutlak yöneticinin hukuku o kadar büyük olur, dolayısıyla barışın ve özgülüğün korunmasını o ölçüde kabul eder. Buna göre, soyluluk devletine uymayan ilkeleri atmak için, altıncı bölümün IX. paragrafındı ortaya Koyduğumuz ilkeleri yeniden ele alalım ve ona uyan ilkeleri belirleyelim.

VIII. — Her şeyden önce bir ya da birkaç kent kurulmalı ve bunlar güçlendirilmelidir, bu noktada herkes birleşir. Ama devletin başkenti ve daha sonra sınırlarda yer alan kentler öncelikle güçlendirilmeli- dır. Bütün devletin başında bulunan ve hukuku en büyük olan kent öbür kentlerden daha güçlü olmalıdır. Öte yandan kentlilerin klanlara bölünmesinde hiçbir yarar yoktur.

IX. — Silahlı gücü oluşturanlara gelince, soyluluk devletinde eşitlik herkes için değil, yalnızca patrisyenler için geçerli olduğuna göre ve özellikle de patrisyenlerin gücü plebin gücünden büyük olduğuna göre, bu devletin yasaları ya da temel hukukları elbette milisin yalnızca uyruklardan meydana gelmesini zorunlu kılamaz. Ama hiç kimse askerlik sanatı konusunda iyice bilgi sahibi olmadan patrisyenlere katılmamalıdır. Bazılarının düşündüğü gibi, uyrukların ordunun dışında kalmasını istemek bir çılgınlıktır. Ayrıca ordu ödeneği uyruklara ödendiği zaman ülkede kalır, oysa yabancılara ödenirse bu ülke için bir kayıp olur, bu da devletin başlıca gücünü zayıflatacaktır, çünkü pro aris et focis olmak üzere döğüşülünce eşsiz bir erdemle döğüşülür elbette. Buradan anlıyoruz, önderlerin, tribunuslar'ın, centuriolar'ın tümü yalnızca patrisyenlerden seçilmelidir. Tüm yükselme umudundan ve tüm şereflerden uzak kalmış askerlerden nasıl yüreklilik bekleyebiliriz? Oysa zorunlu olduğu halde yabancı bir askeri savaşa sokmayı patrisyenlere yasak eden bir yasa ortaya koymak, patrisyenlerin kendilerini korumaları ve ayaklanmaları bastırmaları açısından da başka herhangi bir durum açısından da akıllıca bir tutum

olmadığı gibi, bu bölümün III., IV. ve V. paragraflarında sözünü ettiğimiz şeye, patrisyenlerin yüce hakkına ters düşer. Ordunun ya da tüm silahlı gücün başkomutanına gelince, bu başkomutan bu göreve yalnızca savaş zamanında atanmalı, yalnızca patrisyenler arasından seçilmeli, kumandanlık görevlerinin başında ancak bir yıl kalmalı, bu görevde ne daha uzun zaman tutulmalı ne de bu görevlere yeniden çağırılmalıdır.

Bu hukuk kuralı bir mutlak yönetimden çok bir soyluluk devletinde gösterir kendini. Gerçekten, yukarda da söylediğimiz gibi, tek kişinin iktidarını başkasına aktarmak özgür bir Meclis'in iktidarını tek kişiye aktarmaktan çok daha kolaydır, ama gene de patrisyenler sık sık generallerinin kurbanı olurlar, cumhuriyet yönetiminin en kötü yanı da budur. Bir mutlak yönetici devrilince iktidar bir zorbadan öbürüne geçmiş olur, başka bir şey değil, oysa bir soyluluk yönetiminde devlet yıkılmadan ve en yetenekli insanlar yok edilmeden böyle bir şey gerçekleştirilemez. Roma bu tür devrimlerin en üzücü örneklerini vermiştir. Öte yandan, mutlak yönetimi incelerken, silahlı güç ödeneksiz hizmet etmelidir demiştik, bunu söylememize yol açan neden ortadan kalkmış bulunuyor. Uyruklar kurullara giremediklerine göre ve oy kullanmaya çağırılmadıklarına göre, yabancı kişilermiş gibi düşünülmelidirler, onlara orduya alınmış yabancılardan daha kötü davranmak da gerekmez. Onların kendilerini göstermelerinden, kurullar yardımıyla öbürlerinden daha çok yükselmelerinden de korkmamak gerekir. Ayrıca, askerler yaptıklarını gözlerinde çok büyütmesinler diye patrisyenlerin, askeri hizmetler için ödenek vermeleri yerinde olur.

X. — Patrisyenlerin dışında herkes yabancı sayıldığı için tarlaların, evlerin ve tüm ülkenin korkusuzca kamu malı durumuna getirilmesi ve oturanlara yıllık kira karşılığı verilmesi olanaksızdır. Uyrukların mallarını istedikleri gibi taşımalarına izin verilirse, kendilerine iktidarda yer olmadığı için verimsiz yıllarda kentleri kolayca bırakıp giderler. Demek ki tarlaları ve topraklan uyruklara kiralamak değil satmak gerekir, şu koşulla ki, uyruklar yıllık ürün üzerinden her yıl bir vergi ödemelidirler, Hollanda'da kural budur.

XI. — Bu belirlemelerden soma yüce Meclis'in sağlam bir biçimde dayanması gereken ilkelere geçiyorum. Bu bölümün E. paragrafında gördük, pek büyük olmayan bir devlette Meclis üyeleri beş bin kadar olmalıdır. Demek ki iktidarın daha az kişinin eline düşmemesini, tersine

devlet büyüdükçe iktidarı ellerinde, bulunduranların da orantılı olarak artmasını sağlamak için hangi yola başvurmak gerekir ve patrisyenler arasında eşitliği nasıl korumalıdır; işler kurullarda nasıl zaman yitirmeden ele alınabilir; kamu yararı nasıl gözetilebilir ve son olarak patrisyenlerin ve Meclis'in gücü halk kitlesinin gücünden daha büyük duruma nasıl getirilebilir ve halkın gene de bu durumdan acı duymaması nasıl sağlanır, bunları araştırmak gerekiyor.

XII. — Öncelikle göz önünde tutmamız gereken şey en büyük güçlüğün kıskançlıktan doğduğudur. Daha önce de belirttiğimiz gibi insanlar doğaları gereği birbirlerine düşmandırlar ve onları biraraya getiren ve birleştiren yasalara karşın doğalarını korurlar. Sanıyorum, bu yüzden demokratik devletler soyluluk devletlerine, soyluluk devletleri de mutlak yönetimlere dönüşür. Ben, soyluluk devletlerinden çoğunun demokratik devletler olarak kurulduklarına inanıyorum: yerleşecek ülke arayan bir halk böyle bir toprak bulup işleyince tüm hukukunu koruyacaktır, çünkü hiç kimse iktidarı bir başkasına aktarmak istemez. Bir insanın başkası üzerinde ne ölçüde hukuku varsa öbürünün de bu insan üzerinde o kadar hukuku vardır demek adaletlilik sayılır da kurulmuş bir topluma katılmak isteyen yabancıların, emeklerini ve kanlarını ortaya koyarak ülkeye yerleşmiş bulunan insanlarla devlet içinde aynı haklara sahip olması hoş görülmez. Yabancılar bundan yakınmazlar bile, onlar iktidarda bulunmak için değil kendi işleriyle uğraşmak için göç etmişlerdir ve işlerini güvenlik içinde görme özgürlüğü tanınsın başka bir şey istemezler. Bununla birlikte yabancıların sayısı gidecek artar, bunlar kendilerini kabul eden ulusun törelerine yavaş yavaş alışırlar, büyük görevlere yükselme haklarının olmayışı dışında öbür insanlardan, ayrı bir yanları kalmayıncaya kadar. Ancak yabancıların sayısı artarken birçok nedenden ötürü yurttaşların sayısı azalır. Gerçekte aileler yok olup gitmektedir. Toplumun dışına atılmış caniler vardır ve bunların çoğu yoksulluk çektikleri için kamu işlerini umursamazlar, oysa bu arada en güçlü kişiler saltanat sürmekten başka bir şey düşünmemektedir. Böylece iktidar yavaş yavaş birkaç kişinin eline geçer ve bir darbeyle sonunda tek kişiye bırakılır. Bu nedenlere bu tür devletleri yıkabilecek güçte olan başka nedenler de eklenebilir, ama bunlar bilinen şeyler, bu konu üzerinde daha çok durmayacağım ve burada sözünü ettiğimiz devlet türünün hangi yasalarla ayakta tutulması gerektiğini göstereceğim.

XIII. — Böyle bir devletin ilk yasası, patrisyenlerin sayısıyla halk kitlesi arasında ilişki kuran bir yasa olmalıdır. Bu ilişki öyle olmalıdır ki kitle

büyüdükçe patrisyenlerin sayısı da orantılı olarak artsın. Ve bu bölünen II. paragrafında belirttiğimiz gibi bu oran aşağı yukarı bir'e elli olmalıdır, yani bu sayının altına düşmemelidir, çünkü patrisyenlerin sayısı kitlenin sayısından çok daha büyük olabilir. Ancak patrisyenlerin sayısı çok az olursa tehlike başgösterir. .. Bu yasanın dokunulmaz bir yasa durumuna nasıl getirileceğini az sonra yerinde göstereceğim.

XIV. — Patrisyenler belirli yerlerde oturan belirli ailelerden seçilir. Ama bu durumu kesin bir yasayla düzenlemek daha iyi olur. Ayrıca aileler sık sık ortadan silinirler, ailenin suçsuz olan öbür bireyleri dışta tutulamayacağı için patrisyenlik onurunun kalıtsal olması durumu bu devlet biçimiyle tersleşir. Ama bu devlet biçimi bu bölümün XII. paragrafında tanıtladığımız demokratik devlete yaklaşır gibidir; böyle bir devlette az sayıda insan yurttaşları egemenlikleri altında tutar. Öte yandan patrisyenlerin oğullarını ve kandaşlarını seçmelerine, ve dolayısıyla bazı ailelerin yönetim hakkını ellerinde tutmalarına engel olmak olanaksızdır, hatta saçmadır, bunu bu bölümün XXXIX. paragrafında göstereceğim. Ama bu durum kesin bir yasayla gerçekleştirilmemeli ve öbürleri dışta tutulmamalıdır (yeter ki bu kişiler devletin sınırları içinde doğmuş olsunlar, ulusal dili konuşsunlar, bir yabancıyla evlenmiş olmasınlar, namussuz bilinmesinler, köle ya da şarap ya da bira tüccarı gibi aşağı sayılan bir meslekten olmasınlar; bununla birlikte devlet biçimini korur ve patrisyenlerle halk kitlesi arasında varolması gereken ilişki sürer.

XV. — Çok genç insanların seçilemeyecekleri ayrıca bir yasayla saptanmışsa çok az sayıda ailenin iktidara gelmesi hiçbir zaman olmayacak bir şeydir; dolayısıyla yasa en az otuz yaşında olmayan bir kişinin aday listesinde yer alamayacağını kesinleştirmelidir.

XVI. — Ayrıca tüm patrisyenler belirli tarihlerde kentin belirli bir yerinde toplanmalı ve kusurlu olanlar, hastalık durumları ya da ivedi kamu işleri dışında, oldukça ağır bir para cezasına çarptırılmalıdır. Bu düzenleme olmazsa birçok kişi kendi kişisel işleriyle uğraşmaktan devlet işlerini savsaklayacakdır.

XVII . — Bu Meclisin görevi yasalar yapmak ya da yasaları yürürlükten kaldırmak, patrisyenler arasından yeni meslektaşlar seçmek ve tüm devlet memurlarım atamaktır. Yüce gücü elinde bulunduran kişi biz Meclis'in böyle bir güce sahip olduğunu kabul etmiştik yasa yapmak ve yasaları yürürlükten kaldırmak hukukunu bir başkasına versin de, gene de bu

iktidarı verdiği kişi yararına hukukundan geçmesin, bu olacak şey değildir, çünkü yasa yapmak ve yasaları kaldırmak olanaklı olursa bir gün devlet biçimini de bütünüyle değiştirmek olanaklı olmaz mı? Yüce gücü elden bırakmaksızın, gündelik işleri varolan yasalara uyarak yönetmek görevini başkalarına vermekse olanaklıdır. Ayrıca devlet memurları patrisyenler tarafından değil de başka kimseler tarafından seçilselerdi, bu Meclis'in üyelerine patrisyenden çok gözbebeği demek yaraşırdı.

XVIII. — Bazı halklar patrisyenler topluluğunun başına ya Venedik'te olduğu gibi yaşam boyu ya da Cenova'da olduğu gibi belli bir süre için bir devlet başkanı ya da bir önder getirmeyi alışkanlık edinmişlerdir, ama alman önlemler o kadar büyüktür ki bu durumun devlet için tehlikeli olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Bu yolun mutlak yönetime gittiğinden de kuşku yok. Tarihten anlayabildiğimiz kadarıyla bu alışkanlığın biricik kökeni şudur: patrisyenlik kurumunun ortaya çıkışından önce bu devletler sanki bir kral tarafından yönetiliyorlarmış gibi bir devlet başkanı ya da bir site önderi tarafından yönetiliyorlardı, yani bir devlet başkanının seçilmesi ulus tarafından isteniyordu, ama bu mutlak olduğu kabul edilen soyluluk devleti için gerekli değildir.

XIX. — Yüce güç patrisyenler meclisi üyelerinin her birine değil de meclisin bütününe bağlı olduğuna göre (böyle olmazsa patrisyenler başıbozuk bir kalabalık durumuna düşer), yasalar tüm patrisyenleri ortak bir düşüncenin yönettiği birlikli bir bütün oluşturmaya zorlamalıdır. Ama yasalar da yeterli güce sahip değildir ve bu yasaların koruyucuları durumunda bulunan kişiler de onları çiğnerlerse kolayca bozulurlar ve bu kişilerin isteklerini dizginlemenin tek yolu kendilerine meslektaşları tarafından verilen cezadır, bu da tam anlamıyla saçmalıktır; demek ki devlet düzeninin ve yasalarının, patrisyenlerin tümü tarafından korunmasını sağlayacak özgül bir yol aramak yerinde olur, aynı zamanda, patrisyenler arasında eşitliği olabildiğince korumaya çalışmalıdır.

XX. — Bir başkan ya da bir önder kurulda oy verdiği zaman büyük bir eşitsizlik ortaya çıkar, çünkü kendisine işini iyi yürütebilmesi için büyük bir güç tanınmıştır. Buna göre durumu iyi değerlendirirsek, hiçbir şey belli sayıda patrisyenden oluşmuş ikinci bir kurul kadar ortak esenliğe yararlı değildir; bu kurul yüce Meclis'e bağımlı bulunacak ve görevi yalnızca kurullarla ve devlet memurlarıyla ilgili temel yasaların bozulmadan kalmasını gözetmek olacaktır. Bu ikinci kurulun üyeleri yasaya aykırı bir

davranışta bulunan tüm devlet memurlarını mahkemeye çağırmak ve çıkarmak ve varolan yasalara göre mahkum etmek gücüne sahip olmalıdırlar. Bu kurulun üyelerine bundan böyle temsilci diyeceğiz.

XXI. — Bu temsilciler yaşam boyu görev yapmak için seçilmelidirler. Çünkü belli bir süre için seçilirlerse, daha sonra başka devlet görevleriyle görevlendirilebilecek biçimde seçilirlerse, (XIX. paragrafta belirttiğimiz saçmalığa düşeriz yeniden. Ama uzun süreli bir yetki onları kibirlerinden yanlarına yaklaşılmaz insanlar etmesin diye, temsilcilik görevlerine ancak altmış yaşma ulaşmış ve senatörlük yapmış (bu konuyla ilgili olarak bundan sonraki paragrafa bakınız) insanlar seçilmelidir.

XXII. — Bu temsilcilerin sayısını kolayca belirleyebiliriz; bunun için de şu noktayı göz önünde tutmalıyız: temsilcilerin patrisyenlere oranı tüm patrisyenlerin halk kitlesine oranı kadar olmalıdır, nasıl ki patrisyenler sayılan daha az olduğunda yöneticilik edemiyorlarsa. Böylece temsilcilerin sayısı patrisyenlerin sayısı kadar olacaktır, patrisyenlerin halk kitlesi karşısındaki sayısı kadar, yani bir'e elli olacaktır.

XXIII. — Temsilciler kurulunun görevini güvenlik içinde yerine getirebilmesi için bu kurula buyruklarını yerine getirecek bir bölüm silahlı güç ayrılmalıdır.

XXIV. — Tüm temsilcilere ve tüm devlet memurlarına sabit bir ücret değil, hesaplanmış bir ücret ödemek gerekir; bu ücret öyle hesaplanmalıdır ki kimse büyük zarar görmeden kamu yararına kötü hizmet edemesin. Soyluluk devletinde memurların maaş aldıkları kesindir, çünkü halkın büyük bölümü pleb'den oluşmaktadır, plebin güvenliğini de patrisyenler gözetirler, oysa plebin kendi işiyle uğraşmaktan başka yaptığı bir şey yoktur. Buna karşılık her kişi başkasının çıkarını ancak kendi çıkarma katkısı olacağına inandığı zaman savunmakta olduğundan, işleri öyle düzenlemek gerekir ki devlet görevini üstlenenler ortak esenliği özenle gözettiklerinde kendi çıkarlarına en iyi biçimde hizmet etmiş olsunlar.

XXV. — Temsilcilere verilecek ödenek -daha önce de gördüğümüz gibi, temsilcilerin görevi yasaların bozulmadan kalmasını gözetmektir- şu yoldan hesaplanmalıdır: Devletin sınırları içinde oturan her aile babası her yıl çok az bir para, örneğin bir gümüş çeyrek ödemelidir, böylece oturanların sayısı ve bunlardan ne kadarının patrisyenleri oluşturduğu öğrenilecektir. Ayrıca her yeni patrisyen seçildikten sonra temsilcilere tutarı büyük olan bir para, örneğin yirmi ya da yirmi beş gümüş lira ödemelidir. Meclis toplantılarına

katılmayan patrisyenlerin ceza olarak ödedikleri paralarla bir suç işlemiş memurların varlıklarından bir bölüm temsilcilere verilecektir; bu memurlar temsilcilerin önüne çıkmak zorunda olacaklar ve tüm varlıklarına el konulmasına kadar gidecek bir para cezasına çarptırılacaklardır. Bununla birlikte bu durumdan tüm temsilciler değil, yalnızca her gün görevleri başında bulunan ve görevi temsilciler kurulunu toplantıya çağırmak olan kişiler yararlanacaklardır. Öte yandan temsilciler kurulundan her zaman aynı sayıda üye bulunması için yüce Meclis kararlaştırılan tarihte toplandığı zaman, her türlü sorundan önce eksik kalan üyelikleri tamamlaya-, çaktır. Meclis'i seçime çağırmak temsilciler tarafından unutulursa, bu gecikmeyle ilgili olarak yüce Meclis'i uyarmak, temsilcilerin başkanından susmalarının nedenini sormak ve yüce Meclis'in görüşünü almak senato başkanına düşer (Senato'dan az sonra söz edeceğiz). Senato başkam da bir şey söylemiyorsa, konu Yüksek Mahkeme başkanı tarafından yeniden ele alınır, o da aynı biçimde davranıyorsa sorun, temsilcilerin baş- kanma, Senato başkanına, Yüksek Mahkeme başkanına niye sustuklarını soran bir patrisyen tarafından da ele alınabilir. Son olarak, çok genç kişilerin patrisyenlere katılmasını yasak eden yasaya uyulması için otuz yaşma gelmiş ve yasal açıdan yönetimin dışında bırakılmamış tüm kişilerin adlarını temsilcilerin önünde listelere yazdırtmaları ve belli bir tutar karşılığında yeni saygınlıklarıyla ilgili simgeyi almaları gerekir; yalnızca kendilerine verilen bir nişan taşımalarına izin verilecektir; bu da onların tanınmalarını ve başkalarından daha çok saygı görmelerini sağlayacaktır.

Seçimler yapılırken, listede adı bulunmayan birini seçmeyi tüm patrisyenlere yasak eden bir yasa çıkarılacaktır ve bunun cezası çok ağır olacaktır. Ayrıca devletin temel yasaları bozulmadan kalsın diye, yüce Meclis üyelerinden biri temel yasalarda değişiklik önerirse, örneğin ordu komutanının yetki süresinin bir yılın üzerine çıkarılmasını, patrisyen sayısının azaltılmasını ve buna benzer şeyleri önerirse, vatana ihanetle suçlanacaktır; bu kişiyi ölüme mahkum etmek ve tüm mallarına el koymak yetmez, ayrıca onun işlediği cinayetin anasını sürdürecek bir anıt dikilmelidir. Kamu hukukuyla ilgili öbür ilkelerin kalıcılığını korumak için şöyle bir kural koymak yeter: Öncelikle temsilciler kurulunun, sonra da yüce Meclis'in dörtte üçü uygun bulmadan ne bir yasa yürürlükten kaldırılabilir ne de yeni bir yasa çıkarılabilir.

XXVI. — Yüce Meclis'i toplantıya çağırmak ve Meclis'e hangi işlerin sunulacağına karar vermek hakkı temsilcilerin elindedir; Meclis'te ilk görev

de onlara verilmiştir, ancak oylamalara katılamazlar. Bununla birlikte Meclis'e her gelişlerinde, yüce Meclis'in selameti ve halkın özgürlüğü için yurdun temel yasalarını bozmadan koruyacaklarına ve ortak esenliği gözeteceklerine yemin etmelidirler. Bundan sonra temsilcilerin yazmanlığını yapan bir memur gündeme getirilen işleri Meclis'e sunacaktır.

XXVII. — Alınacak kararlarda ve memurların seçiminde tüm patrisyenler eşit hakka sahip olsunlar ve işler zaman yitirilmeden ele alınsın diye Venedik'te uygulanan yöntemi büyük ölçüde benimsemek yerinde olacaktır. Devlet memurlarım seçmek için önce kurul üyeleri arasından ad listesini, yani kamu görevlerine aday olanların adlarını okuyacak birkaç kişi kurayla seçilir ve her patrisyen her aday için görüşünü bildirir, yani bir oy pusulasıyla önerilen adayı kabul ya da red ettiğini belirtir, öyle ki daha sonra kimin ne oy verdiği anlaşılmasın. Böylece tüm yurttaşlar arasında eşitlik korunmuş ve işler kısa sürede ele alınmış olmakla kalmaz, aynı zamanda herkes tam bir özgürlük içinde bulunur, bu da en gerekli olan şeydir, çünkü görüşünü bildirmesi ona kin duyulmasına yol açmayacaktır.

XXVIII. — Temsilciler kurulunda da öbür kurullarda da aynı kuralları izlemek, yani oy pusulalarıyla oy kullanmak gerekir. Ama temsilciler kurulunu toplantıya çağırmak ve gündemi düzenlemek hakkı başkanın elinde bulunmalıdır; başkan on ya da daha çok temsilciyle plebin yakındığı şeyleri ve memurlarla ilgili gizli suçlamaları öğrenecek, gerekiyorsa davacıları güvenli bir yerde tutacak ve patrisyenler meclisini olağanüstü toplantıya çağırmak söz konusu olduğu zaman işin ivedi olup olmadığına karar verecektir. Bu başkan ve onunla birlikte çalışan küçük kurul yüce Meclis tarafından seçilmeli ve temsilcilerle aynı sayıda olmalıdır. Ama bunlar yaşam boyu görev yapmak için değil, altı ay için seçilmeli ve ancak üç ya da dört yıl sonra yeniden seçilebilmelidirler. Daha önce belirttiğimiz gibi, el konulan mallar ve para cezalarından sağlanan gelir ya da bu gelirin belirli bir bölümü bu kişilere verilecektir. Temsilcilerle ilgili kuralları yeri gelince belirteceğiz.

XXIX. — Gene yüce Meclis'e bağımlı olan ikinci bir kurula Senato adını vereceğiz; bu kurulun görevi kamu işlerini yürütmektir, örneğin devletin yasalarım yayımlamak, yasanın buyurduğu biçimde kentlerin güçlendirilmesini düzenlemek, orduya yönerge vermek, uyruklardan vergi istemek ve bu verginin kullanım biçimini belirlemek, yabancı elçileri yanıtlamak ve nerelere elçi göndermenin yerinde olacağına karar vermek

gibi. Ama elçileri seçmek hakkı yüce Meclis'in elindedir. Patrisyenler Senato'nun kayırıcılığını kazanmaya çalışmasınlar diye kimsenin, yüce Meclis dışında, başkası tarafından bir kamu görevine getirilemeyeceği uyulması gereken temel bir kural olacaktır. Ayrıca şeylerin düzenine herhangi bir değişiklik getiren tüm işler, örneğin savaşla ve barışla ilgili buyrultular yüce Meclis'e gönderilmelidir. Senato'nun savaş ve barışla ilgili kararlarının kesinlik kazanması için yüce Meclisin onayından geçmesi gerekir. Ve bu yüzden yeni vergiler koymak hakkı Senato'nun değil yüce Meclis'in elinde olmalı diye düşünüyorum.

XXX. — Senatörlerin sayısını saptamak içinse şu öneriler akla geliyor: önce tüm patrisyenler senatörler arasına katılmak konusunda aynı umudu taşıyabilmelidir; İkincisi, temsilcilikleri sona eren senatörler çok kısa bir süre sonra yeniden seçilebilmelidir, bundan amaç iktidarı her zaman deneyli ve yetenekli insanların elde tutmasıdır. Son olarak, senatörler için de bilgeliği ve erdemi yüksek birçok insan bulunmalıdır. Bu koşulları yerine getirmek, yasa diliyle konuşacak olursak, ancak şu yolla olanaklıdır: kimse elli yaşma gelmeden senatörler arasına katılmamalı ve dört yüz patrisyen yani toplam sayının hemen hemen on ikide biri bir yıl için seçilmeli ve iki yıl aradan sonra yemden seçilebilmelidir; buna göre patrisyenlerin on ikide biri her zaman senatörlük görevlerini yerine getireceklerdir, ama oldukça kısa zaman aralıklarıyla. Bu sayıyı temsilci adı verilen patrisyenlerin sayısına ekleyince elli yaşma gelmiş patrisyen sayısının çok altına düşülmediği görülecektir. Böylece tüm patrisyenler senatör ya da temsilci düzeyine ulaşmak konusunda çok umutlu olacaklardır, bununla birlikte bu senatör ve temsilciler de oldukça kısa aralıklarla senatör sandalyesine oturacaklardır, iş konusunda zekice davranan ve bilgili olan kişiler Senato'da hiç bir zaman eksik olmayacaktır. Bu yasa birçok senatörün kıskançlığını uyandırmadan bozulamaz, bu yüzden bu yasanın yürürlükte kalması için önlem almak gerekmez; yalnız senatörlük yaşma gelmiş her patrisyen kendini temsilciliğe layık görürse iş değişir. Temsilciler Senato adaylarının listesine adlarını yazarlar ve onu yüce Meclis önünde okurlar, buna göre seçilebilecek durumda olan adaylar kendilerine gösterilen ve öbür senatörlerin Senato'da bulunduğu yerin yanında bulunan yeri alırlar.

XXXI. — Senatörlerin ücreti öyle olmalıdır ki onlara savaştan çok barış yarar sağlasın, bunun için öbür ülkelere ihraç edilen malların yüzde biri ya da ellide biri onlara bırakılacaktır. Elbette bu koşullarda barışı ellerinden geldiği ölçüde korumaya çalışacaklar ve hiç bir zaman savaş çıkarmak

istemeyeceklerdir. Ticaretle uğraşan senatörler de bu paydan yararlanmalıdır, çünkü yararlanmaları yasak edilirse bu ticaret için büyük yıkım olur, sanıyorum kimse bunu yadsıyamaz. Ayrıca şöyle bir kural da koymak gerekir: senatör ya da eski senatör durumundaki kişiler orduda görev alamazlar, bir de kimse görev yapan bir senatörün ya da İki yıldan az bir süredir senatörlük yetkisi taşıyan bir patrisyenin oğlu ya da torunu olduğu halde bir ordunun komutanlığına atanamaz (bu da ancak savaş zamanı söz konusu olabilir). Elbette senatör olmayan patrisyenler de bu yasaları var güçleriyle savunacaklardır ve böylece senatörler barış dönemlerinde savaş dönemlerine göre her zaman daha yüksek bir ücret alacaklar ve savaş yapma fikrini ancak devlet için mutlak bir zorunluluk ortaya çıktığı zaman benimseyeceklerdir. Temsilciler ve senatörler büyük ücretler alırlarsa soyluluk devleti uyruklar için herhangi bir mutlak yönetim kadar masraflı olmaz mı biçiminde bir eleştiri yöneltilebilir. Ama kral sarayının barışı korumaya hizmet etmeyen başlı başına bir harcama nedeni olması ve barışın ancak çok büyük harcamalarla elde edilebilmesi bir yana, mutlak yönetim düzeninde bütün bu paralar tek kişinin ya da bir azınlığın eline geçer, oysa bir soyluluk devletinde bu paralar büyük bir topluluğun hizmetine sunulmuştur. Ayrıca kral ve hizmetindekiler devlet harcamalarını uyruklar gibi üstlenmezler, oysa soyluluk devletinde durum bunun tersidir, çünkü her zaman en zengin kişilerden seçilen patrisyenler kamu harcamalarına büyük ölçüde katkıda bulunmaktadır. Son olarak bir mutlak yönetimdeki parasal harcamalar krala bağlanan harcamalardan çok, gizli tutulan harcamalardan gelmektedir. Barışı ve özgürlüğü korumak için yurttaşlara yüklenen devlet harcamalarıysa, büyük tutarda da olsalar yurttaşların gücünü aşmaz ve bunlara barış uğruna katlanılmaktadır. Hangi ulus HollandalIlar kadar çok ve ağır vergi ödemiştir? Bununla birlikte Hollanda ulusu batmamıştır, tersine herkesi kıskandıracak kadar zengin bir ulustur. Demek ki mutlak yönetim devletinin harcamaları barış için kullanılmaydı yurttaşlar ezilmeyeceklerdi; ama daha önce de söylediğim gibi bu tür bir devlette uyrukları ezen gizli harcama nedenleri vardır. Bir kralın değeri özellikle savaşta belli olur ve saltanat sürmekten başka bir şey düşünmeyenler uyruklarının yoksul kalmasına büyük özen gösterirler diyen düşünceli bir HollandalInın (Van Hove) belirlemeleri için herhangi bir şey söylemeyeceğim, çünkü onun söylediklerinin benim tasarımla ilgisi yok; ben yalnızca herhangi bir yönetimin alabileceği en iyi biçimi kanıtlamak istiyorum.

XXXII. — Yüce Meclis tarafından atanmış birkaç temsilci Senato'da bulunmalı ama oylamalara katılmamalıdır; bunların görevi devletin temel yasalarına uyulmasını gözetmek olacaktır ve Senato'nun kararlarıyla ilgili olarak zaman, zaman yüce Meclis'i aydınlatmak da onlara düşecektir. Çünkü daha önce de söylediğimiz gibi yüce Meclis'i toplantıya çağırmak ve Meclis'in kendi görüşünü bildirmesi gereken konularda ona uymak temsilcilerin görevidir. Ama oylamaya gidilmeden önce Senato başkanı sorunun durumunu, Senato'nun sorunla ilgili görüşünü ve Senato görüşünün nedenlerini açıklar; bundan sonra saptanan düzene göre oylama yapılacaktır.

XXXIII. — Tüm Senato her gün değil tüm öbür kurullar gibi belirli tarihlerde toplanmalıdır. Bununla birlice kamu işleri toplantılar arasındaki süre içinde de ele alınmak gerektiğinden bu amaçla seçilen birkaç senatör Senato'nun yerini tutacaktır. Bu kurulun görevi gerektiğinde Senato'yu toplantıya çağırmak, alınmış kararları uygulamak, Senato'ya ve yüce Meclis'e yazılmış mektupları okumak ve son olarak da Senato'ya sunulacak işleri görüşmektir. Ama bütün bunları ve Senato'nun izlediği yolu daha anlaşılır kılmak için anlattıklarımı daha da açacağım.

XXXIV. — Daha önce söylediğim gibi bir yıl için seçilmiş bulunan senatörler dört ya da altı bölüğe ayrılacaktır; bunlardan birincisi ilk iki ya da üç ay öncelik hakkına sahip olacaktır, bundan sonra sıra üçüncüye gelecek ve bu böyle sürecektir; ilk aylarda birinci durumda bulunan bölük ondan sonraki ay sonuncu olacaktır. Ne kadar bölük varsa o kadar başkan ve ayrıca gerekli durumlarda başkanın yerini tutacak ikinci başkan seçilecektir, yani her bölük iki senatör seçmelidir, bunlardan biri hem bölüğün hem de bölük Senato'da önceliğe sahip olduğu süre boyunca Senato'nun başkam olacak, öbürüyse ikinci başkan sıfatıyla başkası bütünleyecektir. Sonra ilk bölükten birkaç senatör, Senato toplanmadığı zaman Senato'nun yerini tutsunlar diye başkanları ve ikinci başkanlarıyla birlikte kurayla ya da oy çokluğuyla atanacaklardır ve bu durum bölük öncelik sahibi olduğu sürece sürecektir, bundan sonra sıra gene kurayla ya da oy çokluğuyla atanan ikinci bölükten aynı sayıda senatöre gelecek ve bu böylece sürecektir. Kurayla ya da oy çokluğuyla atanmış olan ve daha sonra konsül adını vereceğimiz kişilerin iki üç ay için geçerli olan seçimlerini yüce Meclis'in yapmasına hiç gerek yoktur. Çünkü bu bölümün XXIX. paragrafında gösterdiğimiz neden burada uygulanamaz, hele XVII.

paragrafta gösterdiğimiz neden hiç uygulanamaz. Bu seçimin Senato tarafından yapılması ve temsilcilerin bu toplantılara katılması yeterlidir.

IXXXV — Seçilen bu kişilerin sayısını tam olarak belirleyemem. Kesin olan bunların kolayca satın alma- mamaları için oldukça kalabalık olmaları gerektiğidir; tek başlarına karar alamamalarına rağmen Senato'yu etkileyebilirler ya da daha kötüsü hiç önemi bulunmaya sorunlarla oyalayarak ve en ciddi sorunları geçiştirerek, çok az sayıda olmaları durumunda kamu işlerinin kaldıramayacağı bir gecikmeden söz bile etmeyerek Senato'yu yanıltabilirler. Tam tersine, bu kurullar, büyük kurullar her gün kamu işleriyle uğraşamazlar diye kurulduklarına göre, zorunlu olarak bir yol aramak ve sayılarının azlığını temsilciliklerinin kısalığıya gidermek gerekir. Demek ki otuz kadar kurul üyesi iki üç ay için atanırsa böylesine kısa bir sürede kendilerini satamayacak kadar kalabalık olacaklardır. Bu yüzden ardılların ancak görevde olmalar çekildikleri anda atanmalarını istiyorum.

XXXVI. — Daha önce de söylediğimiz gibi bu konsüllerin görevi az sayıda da olsalar, yarar gördükleri zaman Senato'yu toplantıya çağırmak ve Senato'ya işleri sunmak, sonra Senato'yu tatil etmek ve onun kamu işleriyle ilgili kararlarını uygulamaktır. işler uzun süre gecikmesin diye bu danışmanın ne gibi bir yöntemle gerçekleşmesi gerektiğini kısaca söyleyeceğim. Konsüller Senato'ya sunulacak konu üzerinde görüşürler ve hepsi de aynı biçimde düşünüyorsa Senato toplanınca ve sorun ortaya konunca görüşleri hakkında bilgi verirler ve başka bir görüş ortaya çıkmasını beklemeden saptanan sırayı izleyerek oylarını kullanırlar. Ama konsüllerin görüşlerinde ayrılık varsa Senato'da önce çoğunluğun görüşü ortaya konulacaktır ve bu görüş Senato'nun ve konsüllerin çoğunluğunun onayını almazsa ve herkesin görüşünü oy pusulalarıyla izlediği bir oylamada çekimserlerin ya da karşıtların sayısı daha çok olursa bu dununda en çok konsülün katıldığı görüş- çoğunluğu oluşturmadığı için özenle ortaya konulmalıdır ve dikkatle incelenmelidir, öbür görüşler de öyle. Herhangi bir görüş Senato'nun onayını alamazsa bu görüş ertesi gün ya da daha ileri bir tarihte yeniden görüşülecektir ve senatörler bu zamanı Senato'nun onaylayabileceği başka bir çıkış yolu bulup bulamayacaklarını düşünmekle geçireceklerdir. Hiç bir çıkış yolu bulamazlarsa ya da buldukları yol Senato çoğunluğunun onayını alamazsa, o zaman her görüş tek tek Senato'ya sunulacaktır ve hiçbir görüşe katılma olmazsa oy pusulalarıyla yeniden bir oylama yapılacaktır. Bu oylamada, bundan önceki

oylamada olduğu gibi, yalnızca olumlu oyların sayımı yapılmakla kalmayacak, aynı zamanda çekimser ve karşıt oylar da sayılacaktır; çekimser ve karşıt oylardan daha çok olumlu oy varsa, oylara sunulmuş bulunan görüş kabul edilmiş sayılacak, tersine karşı oylar çekimser ve olumlu oylardan çoksa bu görüş bırakılacaktır. Ama bütün görüşler arasında çekimser oylar karşı ve olumlu oylardan çoksa temsilciler kurulu da Senato'ya eklenecek ve oylamaya katılacaktır, bu durunca yalnızca olumlu ve karşıt oylan gösteren pusulalar sayılacak, çekimser pusulalar göz önünde tutulmayacaktır. Senato'nun yüce Meclis önüne çıkardığı işler konusunda da aynı yol izlenecektir. Senato'ya ilgili söyleyeceklerim burada bitiyor.

XXXVII. — Mahkemeye ya da adalet divanına gelince, mutlak yönetim için uygundur diye ortaya koyduğumuz ilkelerle burada yetinemeyiz. Çünkü ırkları ya da klanları göz önünde tutmak burada söz konusu olan soyluluk devletinin ilkelerine ters düşer; bir de şu var: yargıçlar yalnızca patrisyenler arasından seçilirse, gerçekte bunlar kendilerinden sonra gelecek patrisyenlerin korkusundan patrisyenlere karşı adaletsiz bir karar vermeye çekinecekler ve belki de onları hak ettikleri bir cezaya çarptırmayı göze alamayacaklardır, ama buna karşılık pleblerin üstüne üstüne gitmeye kalkışacaklar ve zengin plebler sürekli biçimde bunların yırtıcılığının kurbanı olacaktır. Biliyorum bu yüzden Genova Patrisyenler Meclisi çok beğenilir, yargıçları kendi içlerinden değil yabancılardan seçtikleri için. Ama her şeyi kendi yapısı içinde ele alınca yasaları yorumlamak için patrisyenleri değil de yabancıları görevlendirmek saçma görünüyor. Yargıç yasa yorumcusu değildir de nedir? Sanıyorum Cenovalılar bu konuda soyluluk devletinin yapısından çok kendi uluslarının özelliğini göz önünde tuttular. Sorunu kendi yapısı, içinde ele alan bizlerse bu yönetim biçimiyle en iyi uyuşan çözümü bulmak zorundayız.

XXXVIII. — Yargıçların sayısına gelince, burada özel bir durum yok: bir mutlak yönetim devletinde olduğu gibi her şeyden önce yargıçlar çok sayıda olmalılar, bu durumda bir uyruğun onları satın alma olasılığı kalmaz. Gerçekte bunların görevi birinin başkasına zarar vermesiyle ilgilenmektir; demek ki uyruklar, patrisyenler ya da plebler arasındaki anlaşmazlıkları düzeltmek ve herkesin uyması gereken yasalar çiğnendiğinde suçluları cezalandırmak zorundadırlar - suçlular patrisyenler topluluğundan, temsilciler kurulundan ya da Senato'dan olsalar da. Devleti oluşturan kentler arasındaki anlaşmazlıkları düzeltmekse yüce Meclis'e düşer.

XXXIX. — Yargıçlara tanınan vekillik süresi her devlette aynıdır ve her yıl bunlardan bir bölümünün çekilmesi gerekir, son olarak bu yargıçların ayrı klanlardan olmaları gerekmese de akraba olan iki kişinin aynı zamanda bir arada bulunmaması zorunludur. Ama bu kural öbür kurullarda gözetilmelidir, yüce Meclis'de değil; yüce Meclis'de yasa her üyeye yakınlarından birini öne sürmesini ya da öne sürmüşse oylamada yer almasını ve ayrıca seçilecek bir memur söz konusu olduğunda kuraya akraba durumundaki iki kişinin katılmasını yasak etse yeterlidir. Bu kadar kalabalık olan ve üyeleri ödenek almayan bir Meclis'de bu yeterlidir bence. Burada devletin kuşkulanması gereken bir durum yoktur, öyle ki bu bölümün XIV. paragrafında söyledik, tüm patrisyenlerin yakınlarını yüce Meclis'in dışında bırakan bir yasa çıkarmak saçma olurda. Gerçekte bu saçmalık açıkça ortadadır, çünkü bu yasa patrisyenler kendi istekleriyle haklarından vazgeçmeden çıkarılamaz, dolayısıyla. bu yasanın savunucuları patrisyenler değil plebler olabilir, bu da bu bölümün V. ve VI. paragraflarına doğrudan karşıttır. Patrisyenler topluluğuyla halk kitlesi arasında sürekli bir ilişki kuran devlet yasasının başlıca amacı patrisyenlerin hukukunu ve gücünü korumaktır; halkı yönetebilmek için bu XL. — Yargıçlar yüce Meclis'te patrisyenler arasından yani yasa koyucular arasından seçilmelidir ve hukukla ilgili kararlar da ceza hukukuyla ilgili kararlar da ancak yasal biçimler gözetilirse ve yargıçlar yansız olurlarsa bağlayıcı olur. Bu konuda yetkili olmak, bir yargıda bulunmak ve bir karar almak temsilcilere düşer.

XXKXI. — Yargıçların ücreti VI. bölümün XXIX. paragrafında gördüğümüz gibi olmalıdır, yani medeni hukuk davalarında yargıçlar yitiren yandan anlaşmazlığa orantılı bir para alacaklardır. Cinayetle ilgili olarak verilmiş kararlara gelince, bunların tek ayrı yanı şudur: el konulan malların ve küçük suçlar için bildirilen para cezalarının tutarı yalnızca yargıçlara verilecektir; ancak şu koşulla ki itiraf ettirmek için işkenceye başvurmalarına hiç bir zaman göz yumulmayacaktır; böylece yargıçlar pleblere karşı adaletsiz olmasınlar ve korka nedeniyle patrisyenlere çok yumuşak davranmasınlar diye yeterli önlemler alınmış olur. Ayrıca bu korkunun kökeni adalet rengine bürünmüş açgözlülüktedir, yargıçlar çok sayıdadırlar ve görüşlerini açıkça değil oy pusulalarıyla bildirirler, bu yüzden bir hükümlü hoşnut değilse yargıçlardan birini sorumlu tutması olanaksızdır. Yargıçların saçma bir karar vermelerine ya da hile yapmalarına engel olan bir şey de temsilcilere duyulan saygıdır, ayrıca bu kadar

kalabalık bir mahkemede meslektaşları tarafından adaletsiz diye nitelendirilebilecek bir iki yargıç her zaman bulunur. Pleblere gelince, temsilcilere başvurmak hakları bulunursa yeterince güvenceye kavuşmuş olacaklardır; temsilciler sorunları kavrayabilecek, onları değerlendirebilecek ve bir karar verebilecek yetenektedirler. Elbette temsilciler birçok patrisyene tiksindirici görünmekten kurtulamayacaklar, buna karşılık pleblerin gözünde iyi olacaklardır; temsilciler ellerinden geldiğince pleblerin yakınlığını kazanmaya çalışacaklardır. Bu amaçla temsilciler olanak buldukça yasalara ters düşen kararları yetersiz saymaktan, herhangi bir yargıcı sorguya çekmekten ve onu adaletsiz davranmışsa cezalandırmaktan geri durmayacaklardır. Hiç bir şey halk kitlesini bundan daha çok etkileyemez. Bu tür örneklerin az görülmesi kötü bir şey değildir, tersine yararlıdır: Bir sitede sürekli olarak suçluları yargılamak gerekiyorsa bu durum sitenin yapısal bir eksikliğin acısını çektiğini kanıtlar ve kamuoyunda en çok yankı uyandıran şey az görülen olaylardır.

XLII. — Kentlere ya da eyaletlere gönderilen yöneticiler senatörler sınıfından seçilmelidir, çünkü istihkamlarla, para işleriyle, milisle vb ilgilenmek senatörlerin görevidir.

Ama oldukça uzak bölgelere gönderilen senatörler Senato toplantılarına katılamazlar.

Bu yüzden ulusal topraklar üzerinde kurulan kentlerin yöneticiliğine getirilenler ancak senatörler arasından seçilebilir. Çok daha uzak yerlere gönderilecek olanlar Senato'ya giriş için saptanan yaşa ulaşmış insanlardan seçilmelidir. Ama komşu kentler oy hakkından bütünüyle yoksun olsalardı bu düzenleme tüm devletin dinginliğini güvence altına alamazdı, yeter ki bu kentler zayıflıklarından ötürü açıkça horgörülemesinler, bu da düşünülecek şey değildir. Demek ki komşu kentlerin site hukukundan yararlanması ve her kentten yirmi otuz ya da kırk yurttaşın (yurttaş sayısı kentin önemiyle orantılı olmalıdır) patrisyenlere katılması zorunludur; bunlar arasından her yıl üç dört ya da beş patrisyen senatör seçilecek ve biri yaşam boyu görev yapmak üzere temsilciliğe atanacaktır. Bir temsilciyle birlikte kendilerini seçmiş bulunan kente gönderilecek kişiler Senato'ya giren bu kişilerdir.

XLIII. — Yargıçlar her kentte o yörenin patrisyenleri arasından atanmalıdır. Ama onların uzun uzun sözünü etmekte yarar yok, çünkü bu konu soyluluk devletinin temel ilkeleriyle ilgili değil.

X LIV. — Kurulların yazmanları ve öbür görevliler oy kullanan bulunmadığı için plebden seçilecektir. Ama bu kişiler ele alman işler konusunda derin bir bilgiye sahip olduklarından, onların düşüncelerine gereğinden çok önem verildiği olur; öyle ki bunlar bütün devletlerde büyük etkiye sahiptirler; bu aşırılık Hollanda'nın zararına olmuştur. Böyle bir durum en iyiler arasında kıskançlık yaratmakta gecikmeyecektir ve bir Senato'da senatörlerin değil de yönetimle ilgili memurların düşünceleri egemen oluyorsa bu Senato'nun etkisiz üyelerden oluştuğuna kuşku yoktur ve işleri bu yola dökülmüş bir devletin durumu bana göre bir avuç kral danışmanının yönettiği bir mutlak yönetim'in durumundan daha iyi değildir. Ama gerçekte bir devlet çok iyi ya da çok eksikli kurumlara sahip olduğu Ölçüde bu kötülükle daha az ya da daha çok karşı karşıya gelecektir. Yeterince sağlam temellere dayanmayan bir devletin özgürlüğü tehlikeyle karşı karşıya kalmaksızın korunamaz. Bu tehlikeye düşmemek için patrisyenler plebden ün peşinde koşan hizmetkarlar seçerler; bunlar durum tersine dönünce öldürülür, bunlar özgürlük düşmanlarının öfkesini yatıştırmaya kurban olmuşlardır. Ya da tersine toplumun temelleri çok sağlamdır, patrisyenler de onu korumak şerefini elde etmeye çalışırlar ve bunu öyle gerçekleştirirler ki kamu işlerinin ele alınmasında belirleyici tek şey kendi düşünceleri olur. Bu iki noktayı iki temel ilkemizi ortaya koyarak göz önüne aldık: bu yüzden de plebi meclislerin ve kurulların dışında tuttuk ve on? hiçbir oy hakkı tanımadık, öyle ki yüce güç tüm patrisyenlerin alinde olsun, ama yürütme gücü temsilcilerde ve Senato'da bulunsun istedik, Senato'yu toplantıya çağırmak ve Senato'dan seçilmiş konsüllere önerilerde bulunmak hakkı Senato'da bulunsun istedik. Ayrıca bir Senato yazmanının ve öbür konsüllerin yalnızca dört ya da beş yıl için atanması ve bunlara işlerinin bir bölümünü yürütecek bir yardımcı verilmesi kural durumuna getirilirse ya da Senato'da tek değil birçok yazman bulunursa, bunlardan her biri bir başka bölümden sorumlu olursa memurların gücü hiç bir zaman korkutucu olamayacaktır.

XLV. — Para işlerinden sorumlu memurlar plebden seçilecek ve bunlar hem Senato'ya hem de temsilcilere hesap vereceklerdir.

XLVI. — Dinsel konulara gelince, bunları çok geniş bir biçimde Dinbilim-siyaset incelemesinde ele aldık. Bununla birlikte konumuzu ilgilendirmeyen birkaç noktaya dokunmadan geçmiştik: tüm patrisyenler söz konusu incelemede ortaya koyduğumuz aynı yalın ve evrensel dini benimsemelidir. Gerçekte önce patrisyenlerin tarikatlara bölünmemesini

gözetmek gerekir; bu durum patrisyenler arasında bazen bir yana bazen de bir başka, yana yarar getiren bölünmelerin doğmasına yol açardı; bundan başka, patrisyenler kör inançlara bağlanarak uyrukları düşündüğünü söyleme özgürlüğünden yoksun bırakmaya çalışmamalıdırlar. Ayrıca herkes düşündüğünü söylemekte özgür olsa da başka bir dine inananlara büyük toplantılar yapmayı yasak etmek gerekir; bu kişilerin istedikleri kadar tapmak kurmalarına izin verilecektir, ama bunlar saptanan sınırları aşamayan küçük boyutlu tapmaklar olmalı ve birbirlerinden uzakta bulunmalıdır. Yurdun benimsediği dine ayrılmış bulunan tapınaklarınsa çok büyük ve gösterişli olması, hatta daha da iyisi bu tapınaklardaki dinsel ayinlere ancak patrisyenlerin vs senatörlerin katılmasına izin verilmesi çok önemlidir ve böylece ancak patrisyenler vaftiz edilebilecek, ancak onların evlilikleri onaylanacak ve ancak onlar kutsanabilecektir, genel olarak yurt dininin koruyucuları ve yorumcuları, hatta bir anlamda tapınakların rahipleri patrisyenler olacaktır. Bununla birlikte vaızlar ve kilise parasının yönetimi için Senato plebler arasından birkaç vekil seçecektir ve bunlar Senato'ya hesap vermek zorunda olacaklardır.

XLVII. — Soyluluk devletinin ilkeleri bunlardır; bu ilkelere ikincil ama önemli olan birkaç belirleme ekleyeceğim. Patrisyenler giydikleri özel bir giysiyle öbürlerinden ayırt edilmeli, kendilerine yemin ettirilerek yalnızca onların taşıyacağı bir unvan verilmeli, tüm plebler onlara saygı göstermelidir ve bir patrisyen engel olamayacağı bir yıkım sonucunda varım yoğunu yitirirse ve bunu açıkça kanıtlayabilirse devletin yardımıyla saygınlığını yeniden kazanacaktır. Tersine varlığını bir takım savurganlıklarla çarçur etmişse, gösteriş için harcamalarda bulunarak kumarda, kötü kadınlarla vb. tüketmişse ya da ödeyebileceğinin ötesinde borçlanmışsa unvanı elinden alınacak ve her türlü şeref ve görev için değersiz sayılacaktır. Kendi işlerini yönetmeyi bilmeyen bir insan devlet işlerini yönetmekte iyice yeteneksizdir.

XLVIII. — Yasanın yemin etmeye zorladığı kişilerden yurdun esenliği ve özgürlük üzerine ya da yüce Meclis üzerine yemin etmeleri istenmişse yeminlerinden dönmek onlar için Tanrı önünde yalan söylemekten daha korkutucu olmalıdır. Tanrı önünde yemin eden kişi tek yargıcı olduğu kendi iyiliğini düşünmüş olur, özgürlük ve yurdun esenliği için yemin eden kişiyse yargıcı olmadığı ortak iyiliği düşünmüş olur ve kişi yemininden dönerse kendini yurdunun düşmanı ilan etmiş olur.

XLIX. — Devlet hesabına kurulmuş üniversiteler zihni geliştirmekten çok koşullandırmak için açılmışlardır. Oysa özgür bir cumhuriyette bilimleri ve sanatları geliştirmenin en iyi yolu herkese kendi parasıyla ve ünden yoksun kalmak pahasına öğrenim yapmak özgürlüğünü tanımaktır.